

Svobodni sveta,
združite se!
Za Boga,
Narod, Domovino!

Septiembre-Octubre

BUENOS AIRES

September-Oktober 1989

8/10

NUESTRAS DUDAS

Cuando en mi juventud estudiaba el latín leía esta frase: "SI VIS PACEM PARA BELLUM" (Si quieres la paz, prepara la guerra). Esta frase podríamos hoy revertir en: "si quieres la guerra, habla de la paz". Todo esto estoy pensando cuando actualmente leo sobre la "perestroika" y otro cuanto ocurre en los países de la órbita comunista. Todavía pienso que los dirigentes rojos quieren adormecer al occidente democrático y convencerlo, que el comunismo quiere la coexistencia pacífica con el mundo capitalista y que quiere la paz para toda la humanidad. Tenemos que desconfiar de estas transfiguraciones rojas como ha desconfiado Laocoonte, sacerdote troyano, que al ver al famoso caballo, donado por los griegos a los troyanos exclamó: "¡Temo a los griegos aunque traigan regalos!" También hoy nosotros debemos desconfiar de las sonrisas pacíficas de los jerarcas rojos. Ellos no desean la paz, quieren la guerra, ellos no quieren la libertad de los pueblos, quieren el dominio rojo sobre todo el mundo y quieren esclavizar todas las naciones y todas las razas. El comunismo no ha abdicado de sus deseos y propósitos de la revolución mundial y tampoco de la idea de la "dictadura del proletariado" sobre todo el mundo... Como bien lo sabe que en forma franca y abierta nunca podría conseguir sus propósitos, está soltando mensajeros de la paz. De nosotros depende si conseguirán los rojos todo lo que se proponen. Si aceptamos sus "caballos de Troya", nos espera el mismo destino que tuvo Troya: la destrucción total, fin de nuestra libertad. Para que eso no suceda, hemos de prepararnos: no para la paz, sino para la guerra, hemos de luchar en todos los frentes contra el falso pacifismo rojo, hemos de convencer al mundo, que las palomas rojas son terribles aves de rapiña, que los mansos corderos son hambrientos lobos, que solo esperan la oportunidad de destruirnos.

El mundo libre, la democracia y la justicia no deben desaparecer. Unámonos y unidos venceremos y alcanzaremos la verdadera paz, la verdadera democracia y la verdadera justicia. Y eso será posible únicamente cuando será vencido el comunismo y desaparecerá del mapa del mundo.

SPOMINU GENERALA LEONA RUPNIKA

Govor na spominski proslavi 3. septembra 1989 v Slovenski hiši, Bs. As.

Molili smo pri sv. maši za večni pokoj slovenskih narodnih mučencev, generala Leona Rupnika, dr. Lovra Hacina in njunih sodelavcev, na obletnico generalove smrti.

Z junaškim ponosom se danes spominjamo človeka, vojaka-domobranca, ki je žrtvoval samega sebe za to, da bo nekoč doma lepo — ne le po naravi, ampak po družbi in sistemu.

General Leon Rupnik!

Preziral je lastno srečo in življenje, pozabil nase popolnoma in se daroval narodu v njegovih najtežjih dneh tedaj, ko je hudobija prišla do vrha, ko maščevanje in sovraštvo ni bilo več greh. Takrat se je v Sloveniji odprl pekel, ki je v svojih krvavih orgijah kričal prav do neba: „Smrt izdajalcem, zločincem, fašistom, belim podganam...“ in še in še... Pa ga ni bilo človeka, ki bi imel dobro besedo obrambe; ki bi imel za uboge ljudi besedo človeške pravice...

Nekaj se vendar mora zgoditi!

In zgodilo se je!

Iz razkosanega, ustrahovanega in samemu sebi prepuščenega naroda je vstal junak, vojak — general Leon Rupnik — edini slovenski general in takole spregovoril: „Jaz grem s teboj, moj ubogi — vendar junaški narod, ki ga niso in ga ne bodo strli! Jaz te bom vodil v borbo za pravico življenja — pod vsakim pogojem — proti sovražniku, ki se poslužuje vseh načinov uničenja...“ Rupnik je šel po začrtani poti za uničenjem sovražnika Slovenije. Z njim je šla slovenska mladost, z njim so bile slovenske matere in očetje.

Ko je bil ta narod na mednarodni tržnici prodan komunizmu in slovenska mladost zabarantana za našo Koroško in Primorsko ter pobita, so s tem tudi generalu ukradli življenje.

Hotel je biti s svojo vojsko tudi v mukah in smrti; zato se je dal prostovoljno prijeti in odgnati k rabljem.

V Ljubljani so komunisti Rupnika zaprli v šentpetersko vojašnico. Tu so ga telesno in duševno mučili, ga pred narodom sramotili ter ga dolžili vseh mogočih in nemogočih grozodejstev, ki naj bi jih zakrivil sam, ali pa s pomočjo svojih domobrancev nad slovenskim narodom. Starega moža so komunisti v ječi duševno popolnoma zlomili in takega postavili na proces. Titova sodna komedija proti Rupniku se je začela javno na Taboru v Ljubljani 21. avgusta 1946 in je trajala do razglasitve sodbe 30. avgusta istega leta. Titovo vojaško sodišče je generala Leona Rupnika obsodilo na smrt. V sredo 4. septembra 1946, je vojaško sodišče 4. armade izbralo za izvršitev smrtni obsodbe kraj, uro in način usmrtnitve generala Rupnika.

Na dvorišču šentpeterske vojašnice, kjer je bil ves čas procesa in po izreku sodbe zaprt general Leon Rupnik, se je ustavila črna policijska marica.

Stražarji so pozvali Leona Rupnika, naj jim sledi iz svoje celice v avtomobil, ki je stal na dvorišču. Vrata marice je zaloputnil stražar in šofer je vžgal motor. Skozi dolgi in nizki obok vojašnice je marica zavila čez Ljubljano in odpeljala proti Gruberjevemu prekopu. Pri Karlovškem mostu je morala čakati, da je cvileč odpeljal mimo tramvaj proti Rakovniku. Pognala je na Karlovski most in nadaljevala proti Dolenjski cesti do Zelenega bajerja, kraj pod Golovcem, kjer je bilo že od nekdaj ljubljansko strelišče.

Ko je izstopil iz avtomobila — oblečen je bil v zebrasto obleko — je mežikal v sončno svetlobo in se plaho čudil.

„Ali so mojo prošnjo za pomilostitev ugodno rešili?“ je tiho in ponižno vprašal tožilce, sodnike in zasliševalce.

„Ne. Sporočiti vam moramo, da so vašo prošnjo za pomilostitev zavrnili,“ so odgovorili osuplemu Rupniku. Potem se je zdelo, kot da se je vdal v usodo. Nič se ni upiral, ko so ga vodili v globino strelišča. Pa tudi oči mu niso zavezali.

Sedem mladih pogumnih partizanov je že stalo v ravni vrsti in čakalo na ukaz. Vodnik je rezko poveljeval, potem je zadonelo povelje, naj pripravijo puško na strel in ob 16.10 tiste srede, 4. septembra, je zadonela salva eksekucijskega voda.

Priče pripovedujejo, da je general Rupnik tik pred tem še prosil „slovenski narod, naj mu oprostí,“ kar ni presenetljivo, saj je nekdanji general že med procesom deloval iskreno skesano.

„Živel slovenski narod!“ je bilo slišati poslednje besede generala Leona Rupnika. Dobro so merili. Pet krogel je zadelo Rupnika — štiri v prsi, med njimi ena v srce, peta pa je prestrelila vrat. Ura je bila 16.15 in ljudska sodba je bila izvršena.

Poletje slovenske svobode se je pod težo svetovnih političnih barantij nagnilo v mračno jesen. Mrzla burja je iz src brezbožnikov prignala sovraštvo, ljudi brez hrbtenic pa zavila v meglo strahu in hlastanja za skledo leče. Moža, ki je vodil slovenski narod v najbolj kočljivih in temnih časih narodnega obstoja in ga hotel rešiti rdeče megle, smrti nosečih oblakov, pa so komunisti osramotili kot človeka, ki je na Slovenskem postal pojem izdajalstva in sodelovanja z okupatorjem.

Na pragu iz gorkega, svobodnega poletja v mrzlo meglo smrti zavito jesen, so komunisti ustrelili slovenskega junaka, poštenjaka, moža, v katerem je srce bilo le za dobrobit in ohranitev idealov slovenskega človeka. Ker je ljubil resnico in sovražil laž, je slovenskega vodnika, generala Rupnika doletela usoda njegovih dragih domobrancev. Rupnikovo pretresteljeno telo so komunisti kot garjevega psa zagrebli v obcestnem jarku, ki vodi na ljubljansko pokopališče. Pred dvema mesecema so mi prijatelji pokazali

na Žalah kraj, kjer naj bi počival general. Zmolil sem ob poti zanj. Mrtvi domobranci čakajo dneva nove pomladi in gorkega ter svobodnega poletja v kraških jamah in kotlinah in breznih. Njihov ustanovitelj in vodnik, general Rupnik pa mrtev govori vsem, ki hitijo častit spomin mrtvih na ljubljanskem pokopališču, da se bliža dan, ko bo gnila veja slovenskega naroda odsekana od debela narodnega drevesa in vržena v ogenj prezira. General Leon Rupnik je moral na pragu jeseni izpiti čašo grenke usode. Čaka dneva, da bo ob prvi svetlobi junaško dvignil svojo belo glavo izpod umazane krvavo rdeče snežne plahte in Slovencem oznanil pomlad, svobodo in blagoslov miru, za katere general Leon Rupnik in njegovi fantje — domobranci prosijo Boga že več kot 44 let.

Navdaja nas ponos, da smo imeli v letih strahote na čelu slovenske vojske takega moža — polnega ljubezni do slovenskega naroda, zvestega dani besedi, da bo ta narod branil, zvestega svojim bojnim tovarišem in s silnim čutom odgovornosti za usodo svojega ljudstva.

Za vse svobodoljubne Slovence velja general Leon Rupnik za velikega moža in mučenika in slovenski narod mu bo vedno hvaležen za delo, ki ga je opravil zanj.

Slava generalu Leonu Rupniku in vsem žrtvam, katerih se danes spominjamo!

IZ DOMOVINE

Na Žalah ob spominu na Vetrinjske žrtve

DRUŽINA, 2. JULIJA 1989

Bila je podoba, da v torek, 27. junija, ne bo odziva na reklamne oglase po raznih časopisih, ki so vabili k žalnemu shodu ob Lipi sprave, ki je bila vsajena na ljubljanskih Žalah v letošnjem maju na jasi pri prehodu s starih na nove Žale. Kljub napovedujoči se nevihti se je zbralo na Žalah k spominu na vetrinjske žrtve vsaj 2500 ljudi. Ob lipi so ljudje prižigali sveče, prilagali k vencem nageljčke, šopke rož, zelenja, predvsem pa jih je z duhom spomina povezovala ista misel: Bog daj vsem žrtvam naših zmot, vsem krivim in nekrivim, vsem, ki počivajo v nezaznamovanih grobovih in grobiščih po slovenski zemlji, tisočem naših sonarodnjakov, domobrancev, njihovim svojcem, somišljenikom, vsem, ki so v maju konec zadnje vojne v Vetrinju na Koroškem bili izročeni našim oblastem ter na svoji — naši in njihovi — zemlji mučeni in pobiti — Bog daj vsem večni mir in pokoj.

Žalno slovesnost so oblikovali naši znani pesniki in kulturni delavci s svojimi pesemskimi in proznimi prispevki, predvsem pa množica ljudi, slednji izmed njih bi lahko povedal iz izročila svojega rodu prenekatero bridko izpoved: o ubitem možu, fantu, dekletu, stricu, botru, staremu očetu,



teti. Izpovedali bi, kot je s hlipajočim in trepetajočim glasom govorila svo-
jemu očetu hčerka, ki je prinesla na začetku žalne slovesnosti dragocen venec
ter ga položila k Lipi sprave.

To ni bilo solzavo pospominjanje o stvareh, ki jih ni mogoče več pri-
klicati k življenju, iz shoda je govorilo srce slovenskega človeka, potem ko
se je otresel vseh obremenilnih ideologij, in mu je pomembno samo življe-
nje, ta največja človeška dragotina. Zato je poudaril Stanislav Klep v svo-
jem nastopu: „Vsi žrtvovani so imeli svoje matere in očete, mnogi med njimi
tudi sinove in hčere, pa brate in sestre ter druge sorodnike, in je zato krog
prizadetih nekajkrat večji od števila pomorjenih. Ob tem spoznanju mora-
mo reči, da so nasilno ugasla življenja globoko prizadela vse slovensko
občestvo.“

Kako odmevni so bili recitali, ki so jih izgovorili pesniki: Veno Tau-
fer, Dane Zajc, Tone Pavček. Izgovorili so svoje prispevke, ki jih čas ni
porasel in spomin ne zapustil. Za njimi so govorili pesemske in prozne ža-
lostinke o življenju in smrti, krivici v črni orhideji spominov nekateri naši
dramski igralci; podoživljali so z enako notranjo silo Kajuha, Bora, Kocbeka,
Balantiča in druge.

Dvatisočglava množica — med njimi veliko število naših rojakov iz za-
mejstva — je na koncu v čudovitem sozvočju glasov zapela pesem Lipa ze-
lena je, zatem pa se je spontano porodila najprej pesem K tebi želim, moj
Bog in na koncu Marija, skoz življenje voditi srečno znaš.

Vso to spontano, a prisrčno in iskreno žalno slovesnost je samoumevno potrjevala Klepova beseda, spodbujevalna in razkrinkavajoča preteklost in sedanost:

„Zmotno ideologijo nasilja smo v slovenski pomladi sicer prenehali častiti, v svetu pa še ima dovolj svečnikov, da z njihovo pomočjo z jeklom za nekaj časa zatre slo po svobodi. Kot Damoklejev meč visi ta grožnja tudi nad nami... Spominu na vetrinjske žrtve se naj pridruži še tudi spomin na druge žrtve vojne in bratomora na obeh straneh, tako na strani poraženih kot na strani zmagovalcev. Obojim smo dolžni spoštovanje, spoštovanje mrtvih. Tisočem pomorjenih, ki nimajo zaznamovanih grobov, pa po evropski kulturni tradiciji primeren spomenik. Slava jim! Z današnjo skromno slovesnostjo in priznanjem velike zmote vsaj delno vračamo dolg civilizaciji in dolg svojemu narodu. Z njo popravljamo negativno oceno iz etike in morale, da bi mogli v sodobno Evropo in v svet vstopiti s sprejemljivim нравstvenim spričevalom. Lipa sprave, ob kateri smo se zbrali v upanju, da bo kos tudi viharjem, ki že upogibajo vitko stebelce, naj ne bo samo simbol pomiritve, marveč tudi priča, ko si Slovenci, tudi tisti, doslej sprti med seboj, oproščamo v vojni in po njej storjene krivice.“

„MI SMO IZDAJALCI SLOVENSKEGA NARODA“

MLADINA, štev. 24, 30. junija 1989

V začetku junija 1945 so v Teharje pri Celju vozili transporte ljudi iz taborišča beguncev in vojnih ujetnikov pri Vetrinjah na avstrijskem Koroškem. Po dogovoru med britanskim poveljstvom in jugoslovanskimi oblastmi se je namreč partizanska vojska umaknila iz Koroške. Cena za to je bila predaja okrog 11.000 razoroženih domobrancev in nekaj sto civilistov. V domovini so jim pripravljali krvav sprejem: Kočevski Rog Brezarjevo brezno, Kamniška Bistrica, Hude jame pri Laškem, zapuščeni rudniki v Hrastniku itd.

Taborišče Teharje pri Celju je bilo v začetku kombinacija fizičnega uničevanja in lakote. Pozneje ko je bila večina ubitih, pa je bila ena sama lakota. Bilanca: v devetih tednih je bilo od skupnega števila 5000 taboriščnikov ubitih 4500, 15. avgusta, ko so Teharje zapustili zadnji preživeli, jih je bilo okrog 300. Dr. Tine Velikonja je vse tiste dni preživel v taborišču, ko je bil star 16 let. Danes živi in dela v Ljubljani. Z njim se je pogovarjal Borut Meško.

● Ob koncu vojne ste bili stari 16 let. Kaj ste pravzaprav počeli?

Naša družina je bila politično angažirana. Moj oče Narte Velikonja je 1942 nastopil na ljubljanskem radiu in v nekaj govorih protestiral proti vojskovskemu terorju, ko je bilo ubitih veliko, lahko rečem, nedolžnih ljudi. Kasneje so bili govori natisnjeni v brošuri z naslovom Malikovanje zločina. No morda je šlo tudi za določeno mero avanturizma, ki ga je sprožil nemir

ob pričakovanju, kaj nas bo doletelo, če bomo ostali doma. Oba z bratom, stara 15 in 16 let, sva se tako znašla v domobranskih uniformah v Dravljah, kjer je danes šola Valentina Vodnika. Pravzaprav ni šlo za prave domobranske uniforme — jaz sem imel nekakšen rjav „rekle“ in zasilno opremo. Zvečer 8. maja je prispel ukaz, da gremo na Koroško. Ob štirih zjutraj smo pripešali v bližino Kranja, tam prespali, drugi dan pa smo pot nadaljevali. To je bila reka ljudi z vseh koncev: kmetje z vozovi, Nemci z avtomobili, oklepnimi vozili, civilisti, domobranske enote, skupaj okrog 50.000 ljudi. V temi in blatu smo se pomikali skozi novozgrajeni predor na Ljubelju. Na drugi strani so partizani pri Borovljah zaprli prehod čez Dravo. Zato je v četrtek, 10. maja proti večeru, prišlo do spopada, med katerim so bili partizani potisnjeni do Drave in odrinjeni od mostu. Čez tri dni smo se predali Angležem, ki so vojaške enote razorožili. Zanimivo je, da so med potjo proti Celovcu pobirali tudi ure. Nastanili so nas v taborišču na Vetrinjskem polju, kjer smo postavili šotore. Civilisti in komora (konji, oprema, hrana itd.) so prihajali za nami še kakšnih deset dni.

● Potem so se začeli transporti?

V torek, 29. maja, so okrog desetih prišli Angleži s svojimi tovarnjaki. Moram reči, da so bili zelo vljudni. Za na pot smo dobili po dve konzervi z mesom, preprečenec, nato smo se vkrcali na tovarnjake. Peljali smo se iz Vetrinja, pri Celovcu pa smo zavili na levo proti Velikovu, kar se nam je zdelo čudno. Sopotniki, ki so vedeli, da sem hodil v šolo, so me spraševali, kam gremo in sem rekel: „V Graz.“ Takrat seveda nisem vedel, da so ga zasedli Rusi. Pri Velikovu smo še enkrat ostro zavili na desno na cesto proti železni Kapli čez dravski most. Tovornjakov je bilo nekje od 20 do 30, naš transport pa je prav gotovo štel nad 1000, morda 1500 ljudi. Udobno smo sedeli na klopih, tovarnjaki so bili odprti, tako da smo imeli lep razgled. Spomnim se, da so nekateri peli tisto narodno: „Delaj, dekle pušeljč.“ Pri Pliberku smo se ustavili ob neki jasi, kjer so nas Angleži iztovorili. Po skupinah okrog dvajset ljudi so nas vodili do postaje, kjer je stal vlak s tovarnimi vagoni. Tam zagledamo partizane z brzostrelkami in strojnična gnezda.

● O čem ste v tistem trenutku razmišljali?

Propad, konec sveta. Prvi hip smo imeli občutek, da je vsega konec. Bili smo popolnoma otopeli in brez besed. Šele pozneje se je začelo dvigati neko upanje. Ves čas med vojno smo stavili na angleško karto, zdaj pa... Partizani, ki so govorili srbsko, niso bili surovi. Ukazali so nam le: „Ajde unutra!“ Ko so nas stlačili na vlak, je bila ura pet ali šest popoldne. Vlak je potegnil, med vožnjo je vladala popolna tišina, prepadenost in obup. Okrog desetih zvečer smo prišli v Slovenj Gradec, mesto je bilo kot zapuščeno. Od postaje smo šli peš do vojašnice, kjer so nas nastanili. Naslednji dan sem prejel prve in, moram, reči, edine udarce. Ko so nas partizani spustili na stranišče, so naredili špalir in nas brcali.

● Kako ste nadaljevali pot?

Dopoldne 31. maja so nas z vlaki v petih voznjah prepeljali do Mislinje.

Ponoči smo šli peš skozi Hudo luknjo. Stražarji so bili razporejeni na 20 do 30 metrov. Na eni strani je šumela Paka, na drugi pa je bilo veliko vozov in ostankov od umika ustaške vojske. To je bila priložnost za nekatere, da so ušli, meni kaj takega ni prišlo na misel. Pozneje sem se čudil nekaterim oficirjem, da takrat te možnosti niso izkoristili. Vladala je prava nora otopelost; po prihodu v Velenje smo se ustavili na nekem travniku. Z bratom sva zaspala. Ko sva se zbudila, ni bilo nikjer nikogar več. Pa sva tekla za tisto najino skupino, da sva jo le ujela! Še zadnji hip sva prišla na tovarne vagone... Na vlaku sem zaspal, zgodaj zjutraj, ko sem se zbudil, pa sem skozi špranje vagona videl, da se peljemo po Savinjski dolini. Okrog osme ure smo se ustavili na celjskem kolodvoru. Tam se je začelo...

● Mislite na sprejem?

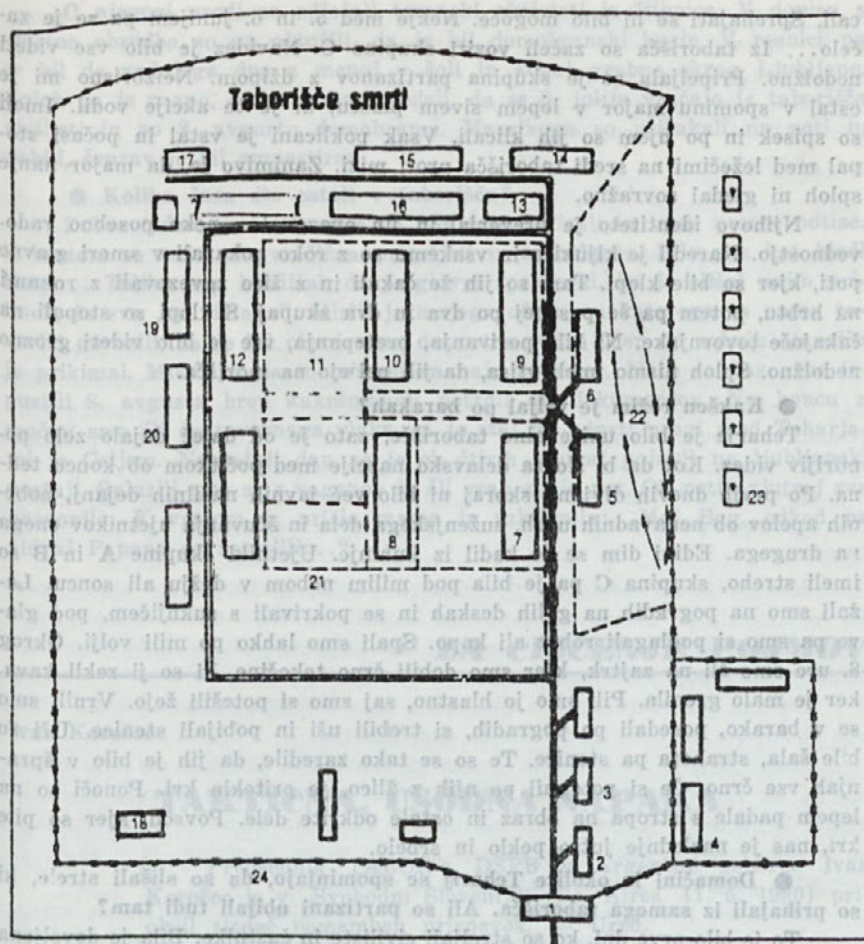
Bilo je nekaj vpitja in pretepanja. Iskali so oficirje. Postaviti smo se morali v vrsto. Ukazali so nam, da moramo vzvikati: „Mi smo izdajalci slovenskega naroda!“ Potem smo se morali vleči na trebuh in tiščati obraz v tisti prah in govoriti: „Poljubljamo slovensko zemljo.“

● Za tem ste krenili proti Teharjam, naselju v bližini Celja.

Sprevod je bil zelo varovan. Na vsake tri metre je stal partizan z brzostrelko ali pa puško. Bil sem presunjen... Pot od Celja in Teharij, ki je dolga 4 km, smo prehodili šele v štirih urah, to pa zato, ker so v taborišče spuščali skupine po 100 ljudi. Kolona je bila nepretrgana. Vso pot smo morali vzvikati: „Mi smo izdajalci slovenskega naroda!“ Vmes so padali udarci.

● Ste sploh vedeli, kam vas ženejo?

Ne. Ko smo v daljavi slišali streljanje, so bili nekateri med nami prepričani, da so že začeli ubijati. Okrog dveh popoldne smo se znašli na teharškem platoju, kjer so nas postrojili. Prišli so partizani, iskali znanke in jih pretepali. Oficirje so takoj izolirali. Odgnali so jih v poseben bunker in jih mučili. Po treh dneh so jih peljali na mesto, kjer so bile sanitarije. Nekateri med njimi sploh niso mogli hoditi, tako da sta jih vlekla po dva. Glava neregga domobranskega deseterja, ki sem ga poznal, je bila ena sama oteklin, tako da so ga morali voditi. Oficirjev potem nismo nikoli več videli, ker so jih že naslednje dni začeli streljati. Sicer pa so bile ključne stvari v taborišču videti dokaj nedolžno. Ob prihodu v taborišče smo stali v vrstah. V bližini komandne barake so bila okenca, podobna tistim na železniških postajah. Za okencem, kamor sem prišel jaz, je bilo mlado dekle. Hotela je vedeti ime in priimek, rojstvo, izobrazbo in kdaj sem vstopil v domobransko vojsko. Povedal sem ji, da 5. maja 1945. Zelo se je začudila in vprašala, kako da tako pozno. Odgovoril sem, da sem s to enoto pač bežal. Rekla je samo: „Fojdite v A“ in pokazala z roko proti skupini, ki je stala tam. To „sojenje“ je bilo, skratka, zelo prozaično. Nekaterim je rekla „A“, drugim „B“ tretjim „C“. V skupini C jih je bilo seveda največ. To so bili vsi tisti, ki so bili stari nad 18 let in tisti, ki so bili pri domobrancih pred januarjem 1945. Njih so na sredini taborišča tudi najbolj zastražili.



Legenda : 1. vhod v taborišče. 2. stražarnica. 3. t. i. sodišče. 4. konjenica. 5. stranišča. 6. umivalnice. 7. mladoletniki, ki so vstopili v domobransko vojsko pred januarjem 1945. 8., 9. in 10. mladoletniki, v dom. vojski po 1945. 11. domobranci pred januarjem 1945, okrog 3000 ljudi. 12. baraka za civiliste. 13. skladišče. 14. bunker za mučenje. 15. kuhinja. 16. upravna stavba. 17., 18. stražarski stolp. 19., 20. sanitarije in stranišča. 21. žičnate ograje okrog taborišča in barak. 22. graben, v katerem so streljali taboriščnike. 23. jame za mrličje. 24. zunanja ograja.

● Ste se med seboj lahko sporazumevali?

Med barakami je bila mreža iz žice, tako da smo se lahko samo kli-

cali. Sprehajati se ni bilo mogoče. Nekje med 5. in 6. junijem pa se je začelo... Iz taborišča so začeli voziti skupino C. Navidez je bilo vse videti nedolžno. Pripeljala se je skupina partizanov z džipom. Neizbrisno mi je ostal v spominu major v lepem sivem plašču, ki je te akcije vodil. Imeli so spisek in po njem so jih klicali. Vsak poklicani je vstal in počasi stopal med ležečimi na sredi taborišča proti mizi. Zanimivo je, da major nanje sploh ni gledal sovražno.

Njihovo identiteto je preverjal in jih opazoval z neko posebno radovednostjo. Naredil je kljukico in vsakemu so z roko pokazali v smeri glavne poti, kjer so bile klopi. Tam so jih že čakali in z žico zavezovali z rokami na hrbtu, potem pa še posebej po dva in dva skupaj. S klopi so stopali na čakajoče tovarnjake. Ni bilo porivanja, pretepanja, vse je bilo videti grozno nedolžno. Sploh nismo imeli vtisa, da jih peljejo na morišča.

● Kakšen režim je veljal po barakah?

Teharje je bilo uničevalno taborišče, zato je od daleč dajalo zelo pomirljiv videz. Kot da bi šlo za delavsko naselje med počitkom ob koncu tedna. Po prvih dnevih divjanj, skoraj ni bilo več javnih nasilnih dejanj, nobenih apelov ob nenavadnih urah, suženjskega dela in ščuvanja ujetnikov enega ra drugega. Edini dim se je kadil iz kuhinje. Ujetniki skupine A in B so imeli streho, skupina C pa je bila pod milim nebom v dežju ali soncu. Ležali smo na pogradih na golih deskah in se pokrivali s suknjičem, pod glavo pa smo si podlagali robec ali kapo. Spali smo lahko po mili volji. Okrog 8. ure smo šli na zajtrk, kjer smo dobili črno tekočino, ki so ji rekli kava, ker je malo grenila. Pili smo jo hlastno, saj smo si potešili žejo. Vrnili smo se v barako, posedali po pogradih, si trebili uši in pobijali stenice. Uši so bile šala, strahota pa stenice. Te so se tako zaredile, da jih je bilo v špranjah vse črno. Če si potegnil po njih z žlico, je pritekla kri. Ponoči so na lepem padale s stropa na obraz in ostale odkrite dele. Povsod, kjer so pile kri, nas je naslednje jutro peklo in srbelo.

● Domačini iz okolice Teharj se spominjajo, da so slišali strele, ki so prihajali iz samega taborišča. Ali so partizani ubijali tudi tam?

To je bilo prve dni, ko so streljali civiliste in častnike. Bila je dovoljena „privatna vojna“. Zvečer so iskali tiste, ki so jih poznali in jih streljali v jarku v bližini taborišča proti celjski strani. Iz družine Kukovec so ustrelili mater in dve hčeri, stari okrog 20 let.

● Do kdaj so odvažali tistih 3000 ljudi iz skupine C?

Zmanjkalo jih je tam okrog 25. julija. Civiliste, ki so še ostali, so izpustili 8. julija. Potem je zavladovalo mrtvilo in grozna lakota. Z bratom sva zbolela za tifusom. Nekaj sob naše barake je služilo kot ambulanta. Tam sva brez privilegijev ležala in kuhala vročino 40 stopinj. V tistem času so na podlagi podatkov od doma naredili revizijo, zbrali 100 do 200 ljudi iz skupin A in B in jih odpeljali. Rekli so jim, da gredo domov oziroma na delo, v resnici so ustrelili tudi te. Med njimi je bil moj sošolec Lojze Lesar, star 15 let.

O njegovi usodi so odločali terenski aktivisti iz Ribnice. V dopisu s smrtno obsodbo so ga obtožili, da je bil domobranski kurir. V resnici pa je bil do zadnjega dne z menoj v šoli in kopal grabne okrog Ljubljane. Sploh pa je znano, da so terenci vedeli, da se 8. julija vračajo iz taborišča civilisti in po 8. avgustu domobranci. Marsikoga so pričakali na poti in pobili, čeprav je bil amnestiran.

● Koliko časa ste ostali v taborišču?

Dober teden pred odhodom so nas fotografirali in vzeli prstne odtise. Z bratom so naju vsa vročična pripeljali iz ambulate. Bila sva kot blede senci... Toliko sem le slišal, da je glavni spraševal, ko je slišal najin priimek, če sva „od tistega“. Mislil je mojega očeta, za katerega so nama tovariši govorili, da je bil obsojen na dosmrtno ječo. Eden od sobnih starešin je prikimal. Mislil je, da to pomeni za naju konec... Nato so nas prve izpustili 8. avgusta brez kakršnihkoli potrdil ali dokumentov. Na koncu z močmi smo šli do tovarnega vlaka, ki je stal na odprti progi med Teharjami in Celjem. Naslednji dan se je ob štirih zjutraj pojavil na ljubljanski postaji. Splazili smo se z vagonov in šli vsak svojo pot. Ob petih zjutraj sva pozvonila. K vratom je prišla mama in vzkliknila: „Moj Bog, odkod pa vidva! Papana so ustrelili...“

ZA ČIŠČENJE POJMOV

Ivan Korošec

TAKTIČNA, USODNA NAPAKA

Predsednik TABOR-a DSPB v Argentini soborec Ivan Korošec je v „Svobodni Sloveniji“ (Bs. Aires, 11. 5. 1980) priobčil sledeč pomemben prispevek. — Ured.

Ko berem v podlistku „Svobodne Slovenije“ pripombe Marka Kremžarja o Bučarjevih „Usodnih odločitvah“, je dozdevna močna želja po ugotovitvi čim popolnejše resnice o dogodkih v l. 1941-45. Vrednost teh pripomb pa je Kremžarju prirojena odlika spoštovanja do sočloveka — nasprotnika.

Vseskozi spremlja z mehko, toda odločno obrambo katoliških nazorov in vidnejših oseb, ki so izšle in delale za narod iz teh nazorov.

V tej odločnosti posebno močno izstopa spoštovanje do vsega, kar so storili predniki, zato mu ni težko najti besede opravičila tudi ob taktično nerodnih ali celo usodnih odločitvah. („...Kako pa naj bi drugače ukrenili v takratnih težkih razmerah?“)

Zavaja pa v nejasnost, kadar istoveti katoliško stran s politično stranjo ali ilegalno z uporomo proti okupatorju ali demokrasko vodstvo z vodstvom ene politične struje.

Ker sem bil aktivno udeležen v vseh onih težkih slovenskih letih, čutim dolžnost, da pomagam k dopolnitvi slovenske resnice.

Kremžar:

„Iz Usodnih odločitev izzveni ne ravno novo mnenje, da je bila napaka demokraskega vodstva v tem, da se ni odločeneje naslanjalo na svoje ilegalne organizacije, ter da je v veliki meri sledilo samoobrambi, ki je imela vsaj dovoljenje italijanskih okupatorjev.“

To Bučarjevo mnenje je zmotno, če pri tem misli Slovensko zavezo. Demokrasko vodstvo — SLOVENSKA ZAVEZA — je gradila VSE na ilegalnih organizacijah posameznih članov Zaveze (Demokratičnih strank in gibanj). Razlika med mnenji članov je bila le, kdaj postaviti skupno ilegalno na teren in pod katerim poveljstvom.

Glavni namen Zaveze je bil zaščititi narod, pred nasiljem okupatorja ter se pripraviti za udar v sovražnika, ko bo ta poražen na svetovnih frontah.

Ker pa je KP odklonila povabilo za pristop v Zavezo, je zaradi svojih oblastiteljnih načrtov ustanovila lastno „zavezo“ Osvobodilno fronto (OF), katero je takoj podprla s prvimi terorističnimi akcijami in umori ter lažno propagando proti nasprotnikom.

Ob tem „presenečenju“ je Slovenska zaveza čutila dolžnost nujnih ukrepov ob novem sovražniku slovenske demokracije.

Člana Zaveze — oficirska grupa in Glavačeva skupina sta bila odločna, da se vzporedno s prvimi partizani nastavi na teren ilegala nacionalistov. Zahtevo je podprlo tudi zastopstvo liberalne stranke. Proti nastopu pa je bilo vodstvo SLS v prepričanju, da bo vojna še dolga, in v skrbi za slovensko življenje zaradi okupatorjevih represalij.

KP je ob poznanju situacije v Zavezi podvojila svojo aktivnost ustrahovanja: z umori, prisilno mobilizacijo ter zaprisegami. Njen načrt je bil hitra razpršitev svojih sicer številno neznatnih, vendar v aktivnosti provokativnih in krutih enot po vsej Sloveniji.

Neodločnost Slovenske zaveze glede ilegale je imela prve usodne posledice že v zgodnji pomladi 42.

Pred komunističnim nasiljem so se zbirale posamezne grupe fantov po deželi in čakale nekoga, ki ne bo ne fašist ne komunist. (V Loški dolini, Begunjah, Dobrem polju, Ribniški dolini, Beli krajini, pod Gorjanci, pri št. Joštu itd. Tega nekoga so čakali tudi mobiliziranci in ubegli iz nemške vojske na Gorenjskem in štajerskem, pa koroški fantje, odločni Primorci in razočarani partizani.) Ker pa tega „nekoga“ ni bilo, so jih povečini zajeji partizani v svoje vrste ali pa jih razbili in pobili.

Ob vsej tej porazni situaciji je končno v Zvezi prišlo do enotne odlo-

čitve. Nacionalna ilegala je odšla na teren 17. maja 1942. Znatno so jo podprli z orožjem aktivisti Slovenske legije (SL).

Ilegala je bila sestavljena izključno iz fantov katoliškega tabora, vodstvo in podoficirji pa so bili v glavnem liberalnih nazorov. Kljub idejni razliki ni bilo različnosti v vrednotenju nujnosti.

Ne samo v ilegali, tudi pozneje različnost idej nikoli ni imela mesta v debati med borci. Zavest resnosti položaja nas je trdno družila preko vseh prejšnjih delitev!

Težnja po slovenski vojski med mladim rodом pa je dobila svoj zanos šele v domobranstvu, ki je bilo temelj temu uresničenju.

Je pa naravno, da večinski slovenski stranki ni bilo vseeno, kdo vodi skupno ilegalo. Dvom in bojazen nekaterih v vodstvu za prestiž po vojni in varnost izgube večinskega zaupanja pri narodu je zavedel vodstvo, da se je poslužilo taktične napake, ki je bila usodna za ves poznejši razvoj dogodkov.

Ob prepričanju, da bi imela možnost vojske z lastnim vodstvom, je odsvetovala svojim zaupnikom po deželi pristop fantov k skupni ilegali. (V Dobrem polju je čakalo 23 fantov, pristopili so trije. V Žužemberku je bilo zbranih trideset fantov, prišel ni nobeden. V Gorjancih vas čaka cel bataljon, so vedeli povedati v Ljubljani. Ilegalo je čakal partizanski bataljon!)

Ob nezadržnem naraščanju partizanstva in njegovega terorja pa je nezaščiten prebivalstvo — posebno pod italijansko okupacijo — začelo iskati zavetja v bližini italijanskih postojank.

Ker SLS ni imela prostovoljcev-oficirjev za vodstvo lastnih ilegal na terenu, se je z iskrenim namenom zaščite prebivalstva poslužila edine še možne poti: ustanovitev straž po vaseh proti nasilju (VS). S tem pa je nevede tudi dopolnila prvo etapo komunistične revolucije: Ustvariti domačega sovražnika v senci okupatorja. KP pa mu je pritisnila pečat izdajalca.

Nekdo je zapisal, da so VS nastajale spontano. To je resnica, kajti stiska je bila silna.

Tisti, ki se utaplja, brezupno grabi po vsem, kar doseže. Ne vpraša, čigava je ponujena roka.

Poleg tega pa je dejstvo, da je bilo lažje — posebno kmečkemu fantu — ostati v domači vasi, da je lahko oral in sejal in bil pri družini, kot pa oditi v gozd, spat na resju, večkrat v dežju in mrazu, ob neredni, nezadostni in slabi hrani in drugih nevšečnostih.

Vendar pa je fante v VS zelo motila okupatorjeva navzočnost, njegove zahrbtne manipulacije s komunisti in vidne zapreke večjih akcij proti partizanom.

Sosedova mati je vprašala sina — vaškega stražarja: „Ja, kako pa bo, ko se boste srečali z zavezniki?“

Pa ji je ta odvrnil: „Nič ne skrbite, mama, saj vodstvo misli za nas; bodo že oni uredili.“

Kako so uredili, smo bili priče na Turjaku.

Kremžar nadaljuje:

„Gledano nazaj, je gornja kritika (da se vodstvo ni dovolj naslanjalo na ilegalno organizacijo) videti upravičena, čeprav menijo nekateri, da je šlo za usodno, drugi pa le za taktično napako. Vendar ostane še vedno neodgovorjeno vprašanje, če je bilo v taboru, ki ni poznal prisil, ter ob rastočem partizanskem terorju to sploh mogoče?“

Večkrat v življenju posameznika ali naroda se pojavi neka možnost samo enkrat. Če jo zamudimo, spremenimo položaj in posledice.

Če je v hiši začetek požara, včasih zadostuje škaf vode, da se požar pogasi. Če pa voda pride prepozno, je lahko vse zamujeno.

Kremžar zaključuje:

„Pa tudi ali bi v nasprotnem primeru res lahko pričakovali različen potek revolucije? Na ta vprašanja ne bomo nikdar poznali odgovorov.“

Zakaj ne?

Ker je zadeva načeta, navajam nekaj odgovorov v potrdilo trditve o možnem drugačnem poteku revolucije.

1. Sprememba načina obrambe in končne borbe bi logično prinesla spremembo položaja, okolišnosti in splošnega mnenja. Če sem na šmarni gori, ni nevarnosti, da bi se utopil. Nerodno pa je, če se spotaknem.

2. Če bi s partizansko ilegalo VZPOREDNO PO ČASU NARAŠČALA TUDI NACIONALNA, bi jo ta prerastla, saj smo bili vendar katoliški narod.

3. Prevaranim partizanom-nacionalistom bi bil veliko lažji pobeg v drugo ilegalo kot v VS v senci okupatorja. Pomislimo samo na fante s Koroške, štajerske, Gorenjske, ki so se skrivali pred Nemci. Ali one s Primorske, Goriške in Benečije, ki jim je nasprotje do Italijanov prešlo v krvno sovraštvo. Saj celo v ilegali nismo tedaj razumeli VS.

4. VS so ščitile samo tzv. „Ljubljansko pokrajino.“ Ostale tri četrtine Slovenije pa smo pustili na milost okupatorju in komunistom.

5. Z VS smo bili negativno vezani na italijanski razpad septembra 1943, ko smo zapuščali postojanke pred nastopajočimi Nemci. Ob misli na Angliež smo zapustili nezaščiteno prebivalstvo po naših vaseh. Odhajali smo v NUJNO ILEGALO! Ker pa je nismo bili niti vajeni niti vešč, smo se zahtekli zopet v — postojanko Turjak!

6. Pri vseh nujnih zvezah z Italijani nismo imeli toliko zvez, da bi nam razpadla italijanska vojska vsaj „podarila“ orožje, če ga že nismo znali zahtevati. Partizani so pobrali vse, „ker niso imeli zvez“.

7. Strategija bodoče žice in bunkerjev ne velja v gverilski vojni.

8. Z ilegalo bi komunistična propaganda o izdajalcih imela neznamenit uspeh. Tako pa se je sovraštvo stopnjevalo prav ob tem motivu. Imelo je že med revolucijo, posebno pa še po njej strahotne posledice.

9. Z vzporedno ilegalo bi bilo operativno področje za partizane zmanj-

šano in omejeno. Brez dvoma bi KP sledila svojemu cilju, da uniči vse, kar se ji zoperstavi, toda kako bi ji to uspelo? Ob razkrinkanju njene „osvobodilne“ maske pred narodom in njenimi razredčenimi vrstami bi bila prisiljena na resna pogajanja, če ne bi hotela lastnega uničenja.

10. Ilegala je bila logična zahteva časa, tudi če bi partizanov ne bilo: **NE ZA UPOR PROTI OKUPATORJU Z IZZIVANJEM**, ampak za zaščito oseb, ki so iz kakršnega koli razloga iskale zavetja in skrivališča pred okupatorjem.

Nasprotno pa je bila takrat lažja in udobnejša pot pozneje potopljena v potokih slovenske krvi.

— — —
Ob vseh teh dejstvih se ne morem otresti zavesti, da je naše vodstvo — ob kritičnih trenutkih — imelo večjo vdanost v usodo kot zaupanje v svoje moštvo, vero v lastno sposobnost ter zavest odločilne odgovornosti.

Še sedaj včasih srečamo odgovor: „I, tako je bilo, pa Bog pomagaj.“ Tako je bilo, ker smo se vdali v usodo. Narediti bi morali vse, da ne bi bilo tako. In kar ni bilo v človeški moči in zmožnosti, bi Bog pomagal.

Že stari ljudje so vedeli: „Pomagaj si sam in Bog ti bo pomagal.“

Vojaki smo tudi vedeli za ta pregovor.

Z moštvom, kot je bilo, bi vodstvo delalo čudeže, le поблиžje bi ga moralo poznati. Poznati tudi na fronti ter nanj misliti.

Partizanski poveljnik Pero Popivoda je dejal zajetim borcem Grčaric in Turjaka na dvorišču kočevskega gradu, predno so jih odgnali v pokol: „Ko bi imeli vi vodstvo, kot je naše, in mi borce, kot ste vi, bi ne prišlo do te vaše tragedije.“

Ta dopolnitev ni kritika ali celo dolžitev. Iskreno da ne! Je prikaz izkustev iz tedanje perspektive na položaju. Osebo sem prepričan, da je vse: prizadevanja, odločitve — pozitivne ali pogrešene — in tudi neodločitve, pa trpljenje in borba imelo en sam vzvišen ideal vseh:

VELIKA, ZDRUŽENA, SVOBODNA IN SAMOSTOJNA SLOVENIJA!

Dr. Peter Urbanc

KRIVI IN NEKRIVI

Po 44 letih se je Slovenija prvič spomnila vetrinskih žrtev. Množica ljudi se je poklonila mučenim in pobitim rojakom na žalah. Spominska lipa je posajena.

.. Zelo smo hvaležni vsem, ki so to komemoracijo po tolikih letih doma omogočili. Ker pa gre za dosedaj največjo tragedijo naroda, za ključni zgodovinski dogodek, bi radi dodali še nekaj misli.

V vabilih na komemoracijo 17. junija so označene žrtve kot „krivi in nekrivi“. Takšen odnos do pokojnikov, take oznake na grobovih niso obi-

TABOR 9/10/80

čajne nikjer na svetu in so seveda žaljive. Pod označbo „krivi“ se skriva opravičilo, češ da je šlo za kazen. Kar ostane, je samo obžalovanje zaradi načina smrti brez pravnega procesa.

Še posebej nas preseneti K. Humar v Katoliškem glasu v Gorici, (18. julija), ko piše o komemoraciji in pravi o pobitih slovenskih protikomunistih dobesedno: „Niso se zavedali, da ni dovolj boriti se proti komu ali čemu, temveč da se je treba boriti za koga in za kako vrednoto. Kristus se ni prišel bojevati zoper satana, temveč je prišel graditi božje kraljestvo. Pozitivne vrednote morajo biti v vsakem programu. Ni dovolj se boriti zoper plevel, če ne veš, kaj boš na njivi sadil.“

Z drugimi besedami: borba dela slovenskega naroda za preživetje in demokratične vrednote ter proti zlu in terorju komunizma naj bi bila dvomljive vrednosti in na duhovnem polju izenačena z revolucijo in njenimi grehi?

V Sloveniji pripravljajo komemorativno ploščo v spomin naših žrtev. Bojimo se, da bo vsebina besedila govorila podobno. Poskusi izenačiti na duhovnem polju žrtev s krivcem postajajo vse bolj očitni.

Naj velja enkrat za vselej: narod in še posebej slovenska opozicija iz let 1941-45 ne potrebuje in ne prosi za komemoracijo, če v teh ni vsebovana in poudarjena čast žrtev revolucije. Na to čakamo že 44 let in če bo potrebno, bomo čakali še enkrat toliko.

(Svobodna Slovenija, št. 32, Bs. Aires, 17. 8. 1989)

Čestitamo dr. Petru Urbancu. Zadel je natančno v sredino problema. Dvounmno slepomišljenje okoli stalinistične revolucije na Slovenskem prav za časa tuje okupacije, kar pomeni izvirni greh, srž naše narodne tragedije, to žaloigro samo podaljšuje v bodoče rodove. V desetletjih komunistične samopašnosti umetno zavozljan vozle je treba odločno presekat in naliti čistega vina! — Zato je tudi nas tem bolj žalostno presenetil K. Humar v goriškem katoliškem glasilu. Ali res še danes veruje, da domobranci niso delali drugega, kot — „klali“ komuniste? Ali poleg tega iz Rupnikovih (in drugih!) javnih nastopov (ker ostalih narod v danih okoliščinah ni mogel zabeležiti) ni mogel izluščiti nič več kot njegovo — „vero v nemško zmago“? Še danes ne loči med taktiko danih možnosti in strateškim ciljem? Domobranci so namreč poleg „borbe za preživetje demokratičnih vrednot“, kakor osnovno pribije tudi dr. Peter Urbanec, povrh še istočasno izvedli prvo slovensko narodno revolucijo, ker so prvič v vsej zgodovini Slovencev združili ves narod za vrednotami: BOG — NAROD — DOMOVINA. Te vrednote piscu katoliškega glasila ne pomenijo nič? — Op. ured. Tabora.

Tema za razmišljanje:

B O G — N A R O D — D O M O V I N A

(Idejno vodilo Slovenskih domobrancev)

Govor soborca Staneta Pleška na letošnji spominski proslavi na Orlovem vrhu

Dragi prijatelji!

Prav je, da se vsako leto vsaj s kratko proslavo spomnimo naših pomorjenih domobrancev in drugih žrtev komunistične revolucije. Proslava ne sme biti samo nekaj zunanjega, kar privleče radovedne ljudi, ampak nekaj iz naših src, s čemer izrazimo spoštovanje pomorjenim in njihovi veliki žrtvi. Obletnice kot take po toliko letih izgubljajo svoj pomen. Rdeča revolucija, z vsemi žrtvami in trpljenjem, je že zdavnaj zgodovina: nič se ne da spremeniti, olepšati ali opravičiti. Čeprav so to zgodovino v glavnem pisali komunistični mojstri laži, prevar in propagande, ki vedno ponavljajo in trdijo samo tisto, kar koristi njihovim načrtom, bo nazadnje vendarle vse razodeto tako, kot je v resnici bilo. Šele to bo resnična zgodovina, ki bo prikazala takratni čas v pravi luči resnice. K temu izpričevanju resnice smo poklicani mi vsi, ne samo nekateri, recimo tistih nekaj, ki so imeli srečo, da so se rešili.

Te dni, ko se v zgradbi svetovnega komunizma kažejo vedno večje razpoke, in je tudi v Sloveniji že marsikaj molče priznано, še vedno ni čas, da prekrizanih rok sedemo pred TV, zadovoljno gledamo, kako se svet prevrača in si mislimo: No, zdaj pa bo! Dragi rojaki — nič ne bo, česar ne bomo zahtevali in si sami priborili! Življenje je borba, je boj med Dobrim in Zlom od začetka sveta in bo do zadnjega dne. V luči tega večnega boja moramo gledati tudi našo revolucijo. Kdo bi še tik pred vojno mogel misliti, da je v Sloveniji kaj takega sploh mogoče! Saj bi ga imeli za bedaka, ki ne ve, kaj govori. Pa vendar je Kidrič že na enem prvih tajnih sestankov rekel: „Če bo ostalo samo pet Slovencev pa bodo ti komunisti, bomo dosegli svoj namen...“ Torej ves narod so bili pripravljeni žrtvovati za zmago boljševiške revolucije, zato nikdar ne mislimo, da bodo tako zlepa pustili oblast in se umaknili. Slovenija bo rešena komunizma, ko se bo zrušil kot svetovna gospodarska, politična, kulturna in moralna sila, ali zмотa in nič prej. Kdaj bo prišel ta dan, je v božjih rokah, odvisno pa je tudi od nas, če bomo v tem usodnem času znali vstati in odločno zahtevati pravice za svoj narod. Zaenkrat komunisti res marsikaj preslišijo in tolerirajo, a samo do meje, ko njihova oblast ni v nevarnosti.

Že vse od leta 1941 opazujem, kako naše vodstvo vedno čaka na ugodni trenutek za revolucionarni akt, ki naj svetu pove, da hočemo svoje narodne pravice. Komunisti so to čakanje izkoristili in začeli revolucijo ter narod pahnili v polstoletno sužnost. Zdaj pa poglejmo druge narode: Poljska je na poti v svobodo, na Madžarskem bodo svobodne volitve in ravno včeraj so z vsemi častmi prekopali ostanke voditeljev, ki so bili po sovjetskem

udaru obsojeni in pobiti; v sami Sovjetski zvezi se dvigajo narodi in zahtevajo svobodo, prav tako baltski narodi. Vsi še vemo, kaj se godi na Kitajskem, v Jugoslaviji vre že več let. Slovenski narod vedno glasneje zahteva svobodo, zahteva resnico o revoluciji, hoče vedeti, kaj se je zgodilo v Rogu, če je res, česar še po 45 letih ne morejo verjeti. Samo emigrantsko vodstvo še vedno čaka in ne ve, da je zamudilo čas in izgubilo narod.

Hvala Bogu, narod v domovini se je zavedel časa in svojega obstanka. Sam zahteva pravice, ki mu gredo in se ne zanaša na druge, kot smo se včasih. S tem nočem reči, da naš narod ni bil narodno zaveden. Pa še kako! Take mladine, kot so bili domobranci, slovenski narod še ni imel in je verjetno tudi nikoli več ne bo imel. Več kot tri leta smo branili narod pred komunističnimi razbojniki, čeprav nam je okupator zvezal roke in noge. Toda — ta mladost je bila izdana in pomorjena, ker ob koncu vojne in že prej narod ni imel človeka, ki bi to zdravo silo zbral in povedel do srečnejšega konca. Pa ne samo, da so bili zavedni, ta zavest jim je narekovala tudi pripravljenost na žrtve. Živo se še spominjam poti iz Loke v Št. Vid. Mlad fant je pokazal na svojo vas pod Šmarno goro in rekel skozi solze: „Če bo kdo ostal živ, naj pove doma, da sem bil vrnjen...“ Če bo kdo ostal živ... Torej fantje so vedeli, kaj jih čaka in so šli, brez tožbe, pripravljeni na najvišjo žrtev. Današnji rod je zrasel na njihovih grobovih in iz njihove bolečine. Ve, kaj hoče in vsak dan glasneje zahteva zvedeti resnico o Rogu in o veliki laži, ki so ji takrat rekli OF. Tako današnji rod začenja tam, kjer so končali naši domobranci. Če smem tako reči: Bogu moramo biti hvaležni tudi za našo veliko tragedijo, ker iz nje je zrasel nov rod, ki jasno gleda v bodočnost in ve, kaj hoče, dočim se je za nas že zdavnaj ustavil čas in še vedno mislimo po starem.

Vse preveč se znašamo na druge, čakamo in se izgovarjamo. Pomislimo samo na sodbo, ki se bo začela letos v Londonu, kjer bodo na zatožno klop sedli krivci naše narodne nesreče. Koliko nam je do tega, da se izkaže resnica? Že leto in pol beračimo za darove v Tolstojev sklad, pa se je do zdaj odzvalo kakih 25% ljudi. Kje so pa ostali? Ali nismo bili vsi rešeni po njihovi žrtvi? Kakšen odgovor bomo nekoč dali za 30, 40, 45 ali 50 let življenja? Prepričan sem, da je Bog vsakemu določil svojo nalogo, ne samo Zajcu, Dejaku in Kozini, ki so se rešili iz pekla; mi vsi smo poklicani, da izpričujemo resnico in govorimo namesto tistih, ki jih je zadušil dim in podsula zemlja Kočevskega Roga. Koliko se tega zavedamo?

Zdi se mi, da je nocoj, ko smo v mislih spet doma in ko misli tisočev iščejo po Rogu in po drugih krajih množičnih morišč, zelo primeren čas, da zmolimo rožni venec in to molitev združimo s krvavo žrtvijo naših pomorjenih bratov in sester, naj v tej, za naš narod tako usodni uri, oni prosijo Vsemogočnega, naj slovenskemu narodu skrajša dneve preizkušnje, naj mu milostno nakloni spravo, svobodo in mir, da bo zemlja pod Triglavom spet postala dežela pridnih, svobodnih in veselih ljudi.

MINISTER IN POKOLI

(Nadaljevanje)

Ta kriza je bila tragika velikega obsega, a na Britance je naredila le kratkotrajen vtis. Bilo je na večer 13. maja, ko so britanske oblasti postale pozorne na veliko premikanje Hrvatov, a so mislili, da so se predali Titu. Šele naslednji dan so prišli do prepričanja, da je njihov prehod čez črto na Dravi neizbežen, zato so v naglici naredili ukrepe, da jih zavrnejo. „Kriza je dosegla svoj vršek dne 15. maja,“ je brigadir Scott zapisal v svoj vojaški dnevnik. „Vsi naši načrti v zvezi s predajo in evakuacijo so bili izvršeni hitro in gladko in, kar smo mogli presoditi, pravilno v teku 24 ur.“

Odločitve in ukazi, ki so bili izdani v času med 14. in 16. majem, so bili pod vplivom nevarne situacije. Kmalu potem, ko je vladni predstavnik na večer 14. maja dal ukaz za predajo Rusov in Jugoslovancev, je načelnik Alexandrovega štaba, general William Morgan, glavnemu poveljstvu v Nemčiji, SHAEF, poslal nujno poslanico. V njej je prosil za dovoljenje, da preseli begunce in vojne ujetnike na področju Petega korpusa v Radstadt v ameriški coni Avstrije:

Situacija beguncev in vojnih ujetnikov na področju Petega korpusa je nevzdržna in ovira pravilno delovanje korpusa. Zelo je važno, da se zaradi politične situacije to nemudoma popravi. Nujno prosim vašo pomoč, da te sprejmete pod vašo kontrolo pri Radstadtu ali v katerem drugem kraju, ki bi bil bolj ugoden za vas. Informacija glede števila ni točna, mora pa biti okoli 500.000. Če se strinjate, prosim za točna navodila, ki naj bodo napravljena neposredno med enotami, katere vi določite, in poveljstvom 5. korpusa.

Tako vidimo, da je Morgan v nasprotju z Robertsonom nameraval preseliti begunce pod poveljstvo SHAEF, raje kot pa da jih preda Sovjetom ali Titovcem.

Field-Marshal Alexander je moral biti o teh dogodkih obveščen že zelo zgodaj, zato na prvi pogled izgleda čudno, da sta bila od njegovega poveljstva istočasno izdana dva nasprotujoča si predloga. Pojasnilo, tako moremo hitro misliti, leži v zmedbi, ki je nastala zaradi nepričakovane krize v zvezi s Hrvati, in podobni, a vseeno nasprotujoči si ukrepi, pomenijo različne odgovore na isto vprašanje.

Iz razlogov, ki nimajo nič skupnega s prihodom hrvaških množic (to je bilo že prej), je Harold Macmillan želel predati Kozake in jugoslovanske begunce, ki so bili že v britanskih rokah, njihovim sovražnikom.

To je vsiljeval Keightleyu in je bil njegov vpliv, ki je Robertsona pripravil do tega, da je izdal in odobril ta ukrep.

Po drugi strani je videz, da Morganova prošnja na SHAEF kaže na Alexandrovo osebno nagnjenost. Kasneje bomo videli močan dokaz za to, kako se je Alexander upiral misli vračanja nebojglijenih ujetnikov „Rusom in partizanom, da jih postrele“, in Morganova prošnja je bila kmalu okrepljena s podobnim osebnim pozivom, ki ga je Alexander poslal Eisenhowerju. Morgan je glede slabega ravnanja z begunci imel iste moralne poglede kot Alexander. Meseca avgusta je ostro protestiral proti prisilnemu vračanju sovjetskih državljanov, ki so še bili v britanskih taboriščih v Italiji:

Če jih prisilimo, da se vrnejo, bomo gotovo morali uporabiti silo, ali pa jih bomo prignali tako daleč, da bodo napravili samomor. S silo bi jih verjetno bilo treba nagnati v vagona z nasajenimi bajoneti in jih potem zakleniti, nekatere pa bi bilo treba tudi ukleniti.

...tako postopanje, ko poleg tega vemo, da so ti nesrečni ljudje poslani v gotovo smrt, ni v skladu z demokratično tradicijo in s pravico, kot jo mi poznamo. Poleg tega je neverjetno, da bi britanski vojak, vedoč kakšna usoda čaka te ljudi, bil voljan sodelovati pri dejanju, ki naj jih prisili v njihovo vrnitev.

Glede Jugoslovanov je bilo njihovo stališče bolj jasno. Britanska in ameriška vlada sta v začetku meseca obvestili vrhovnega poveljnika zavezniških sil, da zavezniška politika smatra vse Jugoslovane kot sovražno predano osobje. Njihov končni položaj bo odločen na sestanku vseh štabnih poveljnikov, ki pa o stvari še niso razpravljali.

Vsekakor general Robertson ne bi izdal svojega ukaza brez vsaj tihega odobrenja vrhovnega zavezniškega poveljnika. Vprašati se moramo, zakaj, če so bili Alexandrovi pomisleki proti nameravani prisilni izročitvi dne 14. maja tako močni, kot se kažejo na dan 17. maja, navodila ni takoj preklical. Navsezadnje se vsebina tega ni nanašala na preteči prihod 200.000 Hrvatov, ki so prežali za Dravo, ampak na Jugoslovane, ki so že bili v britanskih rokah. Zdi se, da je odgovor za nesporazum tako tragičnega obsega nastal zaradi neke kratke okrožnice na AFHQ, kar je povzročilo zmotno oceno položaja.

Naslednji dan, dne 15. maja, ko je Robertson razposlal ukaz z zahtevo izročitve Kozakov in Jugoslovanov, je Field-Marshal Alexander 8. armadi odposlal sledečo poslanico, katero naj ta pošlje maršalu Titu:

Iz AFHQ... Osmi armadi

Stroga tajnost. Pošljite naslednje maršalu Titu. Narekovaj: Poveljnik zavezniških sil v Avstriji poroča, da se je njemu predalo približno 200.000 Jugoslovanov, ki so služili v nemških obo-roženih enotah. Te bi radi takoj izročili četam maršala Tita in

bi bili hvaležni, če bi maršal Tito soglašal in dal svojim poveljnikom, naj te ljudi prevzamejo in določijo kraj za izročitev na avstrijski meji južno od Celovca za vrnitev v Jugoslavijo.

Telegram je naslednjega dne (16. maja) Titu izročil letalski podmaršal Lee, ki je bil Alexandrov zastopnik pri Titovem štabu. Dan kasneje, dne 17. maja je Tito zaprosil Leeja naj se Alexandru zahvali za njegovo pismo, ki je:

Maršal popolnoma soglaša z Alexandrovo ponudbo in se zanjo zahvaljuje. 200.000 Jugoslovanov bo prevzelo poveljstvo 3. armade in so že dobili tozadevna navodila. Vljudno želimo, da nas obvestite, kje se bodo naši odposlanci za prevzem beguncev srečali s predstavniki, katere bo za vrnitev določil Field Marshal Alexander.

Na prvi pogled je izmenjava teh pisem enostavno nepomembna. Velika večina od 200.000 Hrvatov se ni predala Keightleyu, ker je ta dal stroge ukaze, da se jim pod nobenim pogojem predaja ne dovoli.

Na večer 16. maja je Peti korpus obvestil Osmo armado:

„Ta glavni štab nima nobenega pisanega poročila, da se je Petemu korpusu predalo 200.000 Jugoslovanov. V naši poslanici 0413 z dne 13. maja smo vprašali za dovoljenje, da sprejmemo njihovo predajo, pozneje pa smo napravili druge ukrepe, ki so bili uspešni.“ Potem je Osmo armada poslala popravljen poročilo na AFHQ (glavni stan zavezniških sil).

Po vsej verjetnosti je nesporazum nastal zaradi McCreeryjevega poročila z dne 14. maja, v katerem je 15. armadno skupino opozoril na prihod 300.000 Nemcev in 200.000 Hrvatov in je razložil, da je dal Keightleyju izrecno pooblastilo, „da uniformirane enote prevzame in jih razoroži, ko pridejo čez mejo... Prosim, zahtevajte od AFHQ, naj vprašajo Tita, koliko teh sovražnikov hoče on končno obdržati. Predlagam, naj bodo Hrvatje Titova zadeva“.

To ne razloži samo Alexandrove ponudbe, da vrne Hrvate Titu, ampak verjetno tudi njegovo hitro privolitev na zadnji del Robertsonovega ukaza z dne 14. maja z naročili Osmi armadi, da „vse predane osebe z ugotovljenim jugoslovanskim državljanstvom, ki so služili v nemških vojaških silah, naj se razorože in izroče Titovim enotam“.

V resnici je malo verjetno, da sta bila Robertson ali pa Alexander ta krat poučena o razliki med prihajajočo množico Hrvatov in pa med precej manjšo skupino jugoslovanskih beguncev, ki so se predali in so bili že sprejeti v varstvo Petega korpusa. Težko je dognati, v koliko je bil vzrok nesporazuma resnična napaka, ali je bila to prevara, iz katere bi se dalo dobiti kak dobiček.

14. maja je Toby Low McCreeryju poslal vest od Petega korpusa, naj izsili izpolnitev Macmillanovega nasveta, da se Kozaki vrnejo Sovjetom. Osem vrst je posvetil temu problemu, pa tam ni bilo niti besede o Jugoslovanih na Vetrinjskem polju ali kjerkoli drugje na področju korpusa. Iz-

gleda, kot da je to nalašč izpuštil, ker poročilo izrecno navaja begunce na področju korpusa kot „Nemci, Avstrijci ali Rusi“.

Edini vir, ki omenja protikomunistične Jugoslovane je Lowovo poročilo, „600.000 (predanih beguncev) se po poročilih pomika proti Avstriji iz Jugoslavije“; to je umikajoča se nemška armada skupine E, skupaj z 200.000 Hrvati. Novica, da se ti približujejo, je prišla tisti dan.

Torej tedaj, ko je Robertson pristal na Macmillanov nasvet, „jugoslovanskim partizanom izročiti večje število jugoslovanskih uporniških čet“ in je kot posledico tega ukazal, „naj se vse predane osebe jugoslovanske narodnosti, ki so služile v nemški vojski, razorožijo in izroče jugoslovanskim (titovim) četam“, je bil, vsaj tak je videz, podvržen istemu nesporazumu, ki je prevaral tudi Alexandra. Edini jugoslovanski begunci, o katerih je bil on poučen, so bili tistih 200.000 Hrvatov, zato so bili oni prav gotovo tisti, za katere je veljal njegov ukaz. Zelo težko je verjeti, da bi on imel v mislih tiste, ki so že bili v varstvu korpusa in so bili že razoroženi, in, vsaj tako izgleda, o njihovem obstanku ni bil niti obveščen.

Ker pa se Hrvatje niso predali Britancem, dejansko niso mogli biti izročeni, zato je bila Alexandrova ponudba Titu neizvedljiva. V resnici se je Robertsonov ukaz nanašal na „neobstoječo predajo“, uporabljen pa je bil v čisto drug namen: za izročitev tisočev Jugoslovancev iz vetrinjskega taborišča in od drugod, katerih Toby Low ni niti omenil, in v odgovor na to poslanico se je nanašal Robertsonov ukaz.

To je bil strašen nesporazum, ki je vrhovnega zavezniškega poveljnika in njegovega pomočnika pripravil do prepričanja, da so se Hrvatje v resnici že predali Petemu korpusu. Posledica tega je bila neizogibna. Na glavnem poveljstvu AFHQ sprejem 200.000 Hrvatov na področje Petega korpusa v tistem času niso mogli smatrati za pravilno rešitev. Ko so Alexandru poročali, da so se Hrvatje zares predali, je takoj ponudil, da jih vrne Titu. To je sicer bila kršitev obstoječih navodil, toda kot je bilo pozneje poudarjeno, medtem ko se vrhovni zavezniški poveljnik sicer vedno skuša posvetovati s svojimi političnimi svetovalci v vsakem primeru, si mora vseeno pridržati pravico končne odločitve v vseh izrednih stvareh, ki so vojaškega pomena“.

Prepričanje, da so britanske enote v času največjih težav proti svoji volji sprejele predajo 200.000 bivših sovražnikov in beguncev, je to zares izgledalo kot izredna stvar vojaškega pomena. Po drugi strani pa bi kdo komaj jemal v poštev pri namenu, za katerega je bil Robertsonov ukaz v resnici uporabljen; počasna izročitev nekaj tisoč beguncev, ki so bili v času, ko je kriza minila, že na miren način razporejeni po britanskih taboriščih.

Vse to dela videz, da je nekdo zelo preračunano dosegel, od AFHQ izsiliti ukaz zelo širokega in splošnega pomena, ki je bil uporabljen za čisto določeno stvar in za namen, ki je bil popolnoma drug od onega, za katerega je bil namenjen.

Pri Petem korpusu niso izgubljali časa in so takoj izkoristili Robertsonov ukaz. Že naslednje jutro sta se na poveljstvu v Celovcu srečala partizanski komisar Hočevar in Toby Low. Ko sta končala razgovor o administrativnih točkah med obema armijama, sta nadaljevala s problemom, ki je bil tedaj aktualen. Low je kasneje takole poročal:

Čim sem zvedel, da je podpolkovnik Hočevar poveljnik 14. divizije, kakor tudi enot prejšnje 4. armade, sem takoj vprašal o položaju v okolici Pliberka. Izjavil je, da ve za naše delovanje in nam je za to hvaležen. Njegovo mnenje je bilo, da Hrvate obkolijo pri prehodu v Avstrijo in jih pozneje razorože. Rekel je, da se jugoslovanske čete, ki zasledujejo Hrvate, ne bodo umaknile proti jugu v Jugoslavijo, jaz pa sem rekel, da je poveljnik korpusa dal našim enotam ukaz, da ne smejo prekoračiti meje.

Mi smo bili mnenja, da bodo Jugoslovani Hrvate na tem področju lahko obvladali, jih zastražili in razorožili, jih poslali v taborišče, kasneje pa jih vrnili v Jugoslavijo. Podpolkovnik Hočevar se je s tem strinjal.

Tragični dogodki, ki so bili posledica tega dogovora, bodo opisani v posebnem poglavju. Naslednji dan, 16. maja, je bilo za Britance na pliberškem polju konec krize. Masa razoroženih in do smrti prestrašenih Hrvatov je bila nagnana nazaj v Jugoslavijo. Toda čeprav je na ozemlju Avstrije napetost minila nepričakovano gladko, so na komandi AFHQ v Caserti mnogi občutili, da se je nekaj narobe obrnilo.

Če si pokličemo v spomin, da je šel general Robertson dne 14. maja popoldne, ko je na Macmillanov nasvet izdal ukaz, ki je določal prisilno vrnitev Kozakov in Jugoslovancev, k ameriškemu vladnemu poslancu Alexandru C. Kirku, v upanju, da bo tudi on s svojo avtoriteto podprl predlog. Toda Kirk je na Robertsonovo razočaranje to odklonil in izjavil, da on tega ne more potrditi brez odobrenja vlade. Kljub temu je Robertson, podprt z Macmillanovim odobrenjem, izdal svoj ukaz.

Če je Robertson res pričakoval Kirkovo privoljenje, potem je jasno, da ni preveč poznal človeka, s katerim je imel opravka. Verjetno sta z Macmillanom imela podobno mnenje o Kirkovi intelektualni moči. V svojem dnevniku je minister zaupno zapisal, da je mnenja... „Kirk (ki je popolnoma razdiralen značaj)... je bister, pa čudaški — pravzaprav abnormalen — človek. Milijonar, nestrokovnjak — in intelektualni revež. Je pa prijazen, velikodušen in včasih zabaven. Ima bister razum, a ga ne zna uporabiti za kaj koristnega.“

Vsekakor je bil Kirk pošten značaj. George Keenan, ki je bil med vojno z njim v službi na poslaništvu v Berlinu, piše:

Čeprav ni bil razumnik, so bili njegovi nameni plemeniti. Ko si se enkrat naučil videti skozi zunanjo narejenost in razumeti globlji pomen njegovih zbadljivk, si spoznal, da je v

resnici bil zelo dober učitelj... Ko je zapustil Berlin, se mi je zdelo, da mi je dolžan zahvalo, ker sem upravljal poslaništvo, pa sem mu jo bil v resnici jaz dolžan za zgraditev osebnega in celo političnega prepričanja.

Dejstvo je, da je imel Kirk največ izkušnje, ko je šlo za presojo, kako bodo sistemi totalitarnih vlad ravnali s svojimi nasprotniki, ker je bil za časa zloglasnih obsodb v tridesetih letih upravnik poslov na poslaništvu v Moskvi.

Zdaj se je zgrozil spricho hladnokrvnega predloga za izročitev tisočev ljudi Sovjetom in partizanom, „da jih postrele“. Ko je to vprašanje prišlo prvič na dan, je jasno izrazil svoje nasprotovanje, da bi prisilno vrnili kateregakoli Rusa. Samo dvanajst dni pred Robertsonovim obiskom je bil od namestnika ameriškega zunanjega tajnika informiran, da je politika njegove vlade, da se nikogar s silo ne vrne v Jugoslavijo, razen če se komu dokaže, da je bil vojni zločinec.

Kirk je takoj poslal telegram v Washington s natančnim opisom Robertsonovega obiska in je zahteval navodila, kako naj odgovori. Namestnik zunanjega tajnika, Joseph Grew, mu je odgovoril naslednji dan, 15. maja zvečer:

Naše mnenje je, naj se ne dela nobene razlike med četniki in drugimi jugoslovanskimi upornišskimi enotami (URTEL 2162, 14. maja) in da je naše stališče glede proti-partizanskih in uporniških jugoslovanskih enot na splošno, v skladu s stališčem britanskega zunanjega ministrstva in v skladu z Macmillanovim nasvetom, zelo jasno razloženo v DEPTTEL 424, z dne 2. maja.

Prav tako odobravamo tvojo odklonitev, da ne soglašaj s Robertsonovo poslanico, in od tebe zahtevamo, da obvestiš SAC (vrhovni zavezniški poveljnik), da smo trdno prepričani, da taka nameravana kršitev sporazuma anglo-ameriške politike ne more biti opravičena samo zaradi lažjega upravljanja.

Tajništvo domneva, da so 28.000 Kozakov, o katerih je govora, sovjetski državljani, in, če je tako, ne vidimo nobenega razloga, da jih ne bi izročili sovjetskim četam kar je v skladu s pogoji jaltskega sporazuma. Če so med njimi taki ki spadajo v kategorijo ljudi, določenih v členu D št. 279, z dne 31. marca (to je: nesovjetski državljani), ne smejo biti vrnjeni v Sovjetsko zvezo, razen če izrecno trdijo, da so sovjetski državljani.

Grew

Tako je torej Zunanje tajništvo odločilo, naj ne bo vrnjen noben Jugoslevan, od Kozakov pa so lahko vrnjeni samo tisti, ki so sovjetski državljani. Takšno je bilo, kot smo videli, tudi britansko stališče, in je predstavljalo uradno politiko zavezniških vlad.

Kirk ni tratil časa in je to odločitev poslal na odgovorna mesta: Macmillanu samemu, Alexandrovem načelniku štaba, generalu Williamu Morganu, generalu Robertsonu in oddelku vojaške uprave, ki je upravljalo begunska taborišča. Ni čisto gotovo, kdaj je to napravil, zelo verjetno pa je, da ni odlašal več kot do naslednjega jutra, dne 16. maja. Grewov telegram je prispel na večer prejšnjega dne.

Ne ve se, če je bil vrhovni zavezniški poveljnik Alexander že obveščen, da je general Robertson dal Osmi armadi ukaz in odobrenje za izročitev Jugoslovancev in Kozakov. Toda zdaj, ko je bil na to opozorjen, ga je začela stvar skrbeti. Da bomo razumeli njegovo reakcijo in dejanja, ki so sledila, je potrebno omeniti nekaj potez njegovega značaja in njegov življenjepis.

V tistih burnih tednih po nemški vdaji je odgovornost uprave v zasedeni Avstriji padla na njegova sposobna ramena. Čeprav so nekateri bili mnenja, da ni bil preveč iznajdljiv strateški genij, kot sta bila Montgomery ali Patton, je imel Alexander edinstveno lastnost, ki mu je pripomogla, da je veljal za najbolj priljubljenega in najbolj spoštovanega poveljnika v drugi svetovni vojni.

Bil je rojen 1891. leta. Izhaja iz podeželske rodbine, ki je dobila plemiški naslov v osemnajstem stoletju. Kot tretji sin četrtega grofa Caledona je izbral vojaški poklic, kot je bila tradicija za sinove plemičev. V prvi svetovni vojni je služil v strelskih jarkih z enotami Irish Guards in je hitro zaslovel zaradi skrajne hladnokrvnosti pod sovražnim ognjem. Zares, njegovi vojaki so bili prepričani, da ima v sebi nekaj čarobnega, zato so mu radi sledili po njegovih stopinjah, če so morali prečkati ozemlje med bojnimi črtami, da bi tako tudi oni imeli delež njegove sreče.

Ko je bilo vojne konec in mu dolgočasno, brezdelno vojaško življenje ni bilo preveč pri srcu, se je prostovoljno javil štabu podpolkovnika Stephena Tallentsa, ki je bil britanski pooblaščenec za baltske države. Medtem, ko je bilo prve svetovne vojne konec, je v Sovjetski zvezi divjala revolucija. Boljševiki so strahovali po baltskih deželah, kjer je prebivalstvo skušalo vzpostaviti svojo narodno neodvisnost. Čeprav se je Nemčija že podala, so čete generala von der Goltza pomagale Baltijcem (mnogi med njimi so bili nemške krvi) pri njihovem odporu. Ko pa je bila 28. junija v Versaillesu podpisana pogodba, je bil čas, da se nevarni von der Goltz umakne. Tallents je hitro vse uredil in za poveljnika baltske straže je bil postavljen 28-letni major Harold Alexander; pod njegovim odločnim vodstvom so ustavili boljševiške napade. Za priznanje ga je beloruski general Judenih odlikoval s carskim redom Sv. Ane s križnimi meči.

Ob izbruhu 2. svetovne vojne je dosegel čin major-general. Že takoj v prvih dneh poloma je s svojim pogumom in hladnostjo spet pokazal neprecenljive kvalitete voditelja. Nadzoroval je umik pri Dunquerque, kjer je bil med zadnjimi, ki so zapustili obalo. Prav tako je poveljeval zaščitnim četam, ko so se umikali iz Burme. Končno mu je bilo v priznanje podeljeno

vrhovno poveljstvo v Severni Afriki, kjer je poveljeval do končne zmage v Italiji.

Ni verjetno, da bi Alexander kdaj imel osebnega sovražnika. Njegova privlačnost je bila nepremagljiva. Z lahkoto je spravil najbolj zagrizene nasprotnike, da so potem složno sodelovali. Ameriški generali, ki so z njim delali, so ga imeli za najbolj sposobnega britanskega generala v Sredozemskem vojnem področju. Šef vrhovnega glavnega poveljstva, general Omar Bradley, ga je imenoval „general generalov“. Sir Alen Brooke pa je o njem izjavil, da je „zelo prijetno z njim delati, ker je brez godrnjanja ali pogojev vedno pripravljen narediti, kar se od njega zahteva; on je vojak najvišjih načel“.

Nihče pa Alexandra ni občudoval z večjim navdušenjem kot ga je sam Churchill. Spoštoval ga je ne toliko zaradi voditeljskih zmožnosti, ampak bolj zaradi njegove neomajne poštenosti. Churchillov zdravnik, Charles Morgan, strog opazovalec, pravi:

Churchill navadno ni proslavljal junaštva svojih sovrstnikov. Zame pa je bila uganka, zakaj je tako izredno čislal Alexandra. Mislim, da je Alex potrjeval to, kar je Winston vedno mislil o vojni. Naravno se vojna smatra za necivilizirano stvar in Winston, kot vsi drugi politiki, se je moral vdati temu splošnemu mnenju. Bil je poštenjak in se dobro zavedal, da so bila od trenutka, ko je ušel Burom, do čudovitih let 1940-41, zanj največja doživetja, kar se jih je spominjal, vsa navezana na vojno.

Zanj je bil to sentimentalni poklic, največ kar more človek doseči. To je igra za človeka na pravem mestu, ki pa se mora igrati po določenih pravilih. Spoštoval je Alexa, ker je zagovarjal njegova čustva o vojni, jih presodil na bojnem polju in dobil pravi pojem o njih. Kar je bilo v vojni krutega, je Alex nadomestil s tem, da je neusmiljeni posel nalahko pobožal z rokavico. Pod njegovim vodstvom je bila to še vedno igra dobrih ljudi. On je dokazal, da je vojna še vedno lahko dostojna.

Seveda je bilo v vojski tudi veliko lopovov, ki so si dali duška zaradi neke notranje praznine in so to smatrali za junaštvo. Da niso poznali strahu, je bila posledica počasnega delovanja njihovih možganov; to je otopelost domišljije. Winston je torej potegnil jasno črto med pogumnim obnašanjem Alexandra in slepim pogumom človeka kot je bil Gort. „Rahlo-čuten, plemenit in vesel“ — so bili izrazi, katere je izbral za svojega viteza, medtem ko je drsel sem in tja preko temnega pozorišča.

Pri tem je bil Winstonov instinkt popolnoma pravičen.

Alexandrovi talenti so bili zelo primerni, da nadzira zmedo in zme-

šnjava, ki je bila neizogibna posledica njegove zmage. Upoštevali so vse možnosti za najvažnejšo nalogo, kako premagati najmočnejšega sovražnika, se je kar naenkrat znašel pred nalogami, ki so bile tako različne in zapletene, da jih more prav rešiti le najbolj sposoben poveljnik.

V Grčiji so čete po njegovo komando pomagale pred komunističnimi uporniki obdržati oblast, ki je bila v zelo kočljivem položaju. Surovi pajdaši maršala Tita so se vrinili v Beneško Slovenijo, Primorsko, in na Koroško; po enem tednu je vedno bolj izgledalo, da se bodo anglo-ameriške čete zapletle v vojno z revolucionarji iz Jugoslavije in mogoče (tako se je zdelo) tudi z zmagovito Rdečo armado. Ozemlje v Avstriji, za katerega je bil on odgovoren, je mejilo na področje, okupirano po Sovjetih, s katerimi se je moral še dogovoriti o razmejitveni črti. Čeprav je bilo vojne konec in so se vojaki hoteli čim prej vrniti domov, je moral skrbeti, da so bile enote še vedno v najstrožji pripravljenosti in z visoko moralo, za slučaj, če bi bilo treba vojevati še novo vojno proti Titu, katerega so še do zadnjega tedna hvalili kot najbolj pogumnega zaveznika.

Kot da vse to še ni bilo dovolj, je bila zavezniška vojaška komanda (AFHQ) končno odgovorna za preskrbo civilnega prebivalstva v deželah, kjer je vojna uničila večino gospodarstva. Med njimi je bila tudi neprešteta masa brezdomcev, ki so taval sem in tja zaradi petletne totalne vojne. Tu je bilo še približno milijon nemških vojakov, vojnih ujetnikov, katere je bilo treba zdaj hraniti in čuvati. In prav sem so se še vedno valili novi begunci iz Vzhodne Evrope, ki so panično bežali pred komunističnim vojaštvom.

Nemogoče je, da bi človek, kot je bil Alexander, privolil, kaj šele začel kakršnokoli nečastno akcijo proti vojnim ujetnikom. Njegov bivši načelnik štaba, Field-Marshal Harding, mi je ob priliki poudaril, da je bil Alexander zelo zaskrbljen zaradi, kot je to on imenoval, „lepega vedenja vojske“. Zdaj, ko je Kirk postavil ta problem naravnost pred njega ali je res mogoče pričakovati, da bi on dovolil izročitev na tisoče predanih Kozakov in Jugoslovancev tja, kjer je, kot je rekel Macmillan, „sužnost, mučenje in verjetno smrt“? Vse to bi se brez dvoma zgodilo, če bi obveljal Robertsonov ukaz.

Harold Macmillan je bil zaradi nepričakovanega Kirkovega vmešavanja gotovo vznemirjen. Če bi šlo vse gladko, kot je predvideval in pričakoval, bi bili vsi Kozaki in Jugoslovanci vrnjeni v teku nekaj dni. Zdaj pa je netaktni Kirk vtaknil svojo glavo v sršenovo gnezdo. Ne samo da je bil zdaj Alexander natančno opozorjen o zlobni nejasnosti Robertsonovega ukaza, ampak je tudi ameriško zunanje ministrstvo po vsej verjetnosti začelo razpravo o tej skrajni potvorbi zavezniške politike z zunanjim ministrstvom v Londonu, ki prav tako ni dovolilo nobenega krutega postopanja, ki so ga predvidevali pobudniki tega ukaza.

V prejšnjih poglavjih smo videli, kako je Macmillan, potem ko se je vrnil s posvetovanja s poveljniki Osme armade v Severni Italiji in v Av-

striji, zunanjemu ministrstvu poslal poročilo o sestanku z generali McCreeryjem in Hardingom, zamolčal pa je vsako omembo svojega nenamernega obiska Keightleya v Celovcu. To je bilo tisto popoldne, 14. maja, ko je Robertson brezuspešno hotel prepričati Kirka, da bi podprl Macmillanov nasvet o vrnitvi Kozakov in Jugoslovancev. Pri teh okoliščinah je zelo verjetno, da je Robertson obvestil Macmillana o Kirkovi nepričakovani zavrnitvi (Kirk je opazil „razočaranje“).

Naslednji dan je Macmillan na zunanje ministrstvo poslal brzojavko, kjer omenja svoj razgovor s Keightleyjem, kar je v prvotnem poročilu brez razloga opustil. Vsebina je zanimiva: „Za kratek čas sem obiskal generala Keightleya na Poveljstvu 5. korpusa v Celovcu na Koroškem.“ V naslednjih petih odstavkih poda svoje mnenje o pozicijah 5. korpusa na pram partizanom, sovjetskim in bolgarskim enotam. Samo en stavek se nanaša na stvar, ki je bila, kakor je Macmillan zapisal v dnevniku, zelo važen del njunega razgovora, tako da se je moral še enkrat ustaviti v Trevisu za ponovni razgovor z McCreeryjem. V celoti je zapisano sledeče: „V Severni (tako?) Koroški je skupina približno 30 Kozakov skupaj z ženskami in otroci“.

Tako je bilo tu število „40.000 Kozakov in Belorusov z njihovimi ženami in otroci“ v Macmillanovem dnevniku (pisan je v prav istem času) skraćeno na trideset in je tudi dejstvo (prav tako zapisano v njegovem dnevniku), da „mi smo sklenili, da jih izročimo“ — povsem izpuščeno.

Ta opustitev je bila lahko samo premišljena in preračunana, da prepreči, da bi zunanje ministrstvo odkrilo, kaj nameravajo storiti. Macmillan je že deset dni prej od zunanjega ministrstva prejel navodilo, da se noben Jugoslovane ne izroči Titovcem. Predlog, da se obstoječa politika o tako važni stvari spremeni, bi bil pod kakršnimikoli naravnimi pogoji predmet intenzivne razprave. Veliko število Kozakov, to mu je bilo znano, niso bili sovjetski državljani; 5. avgusta 1944 ga je zunanje ministrstvo spomnilo na ta prav poseben problem ter mu istočasno dalo navodila, naj „sporoči vse težave, ki bi nastale“.

Vprašanje je, zakaj je Macmillan napravil tako nesmiselno izjavo o „tridesetih“ Kozakih, ko bi lahko izpustil vsako omembo nanje? Mogoče je mislil, da omemba tako majhnega števila na zunanjem ministrstvu ne bo sprožila nobenega zanimanja, istočasno pa bi bil to zadostni dokaz, da je bil javil njihovo prisotnost. To nenavadno zmanjšano število bi se lahko vedno opravičilo kot pomota pri pošiljanju telegrama.

Vprašanje jugoslovanskih beguncev je bilo težje zabrisati. Zunanje ministrstvo je postavilo pravilo: Noben Jugoslovane ne bo prisiljen, da se vrne proti svoji volji. Če bi bilo zunanje ministrstvo vsaj obveščeno o prisotnosti beguncev na področju 5. korpusa, bi zdaj po vsej verjetnosti opozorilo na obstoječe navodilo in bi tako vendar prišlo do njegove praktične izvedbe.

Celo „samozavestni“ Macmillan je naslednjih 48 ur, 15. in 16. maja,

verjetno čutil malo strahu. Res je, tak je bil videz, da je bila večina Kozakov že dokončno obsojena z jaltskim sporazumom, zato je bilo vseeno, kakšni so bili Alexandrovi pomisleki. Vendar je bilo pred njihovim odhodom vsak dan, ki je minil, več možnosti, da bo AFHQ odkril prisotnost bivših carskih častnikov, katere so Sovjeti še prav posebej zahtevali in je Macmillan njihovo izročitev tudi skrivaj vsiljeval Keightleyju. In zdaj, ko je bilo pliberške krize konec, ali Kirkov poseg ne bo nagnil Alexandra, da prekliče ukaz, katerega besedilo se je nanašalo na Jugoslovane, katerih izročitev je bila v nasprotju z zavezniško politiko?

Alexandrova dejanja kažejo, da se je za stvar začel takoj zanimati. Lne 17. maja, en dan po Kirkovem protestu, je generalu McCreeryju pri Osmi armadi poslal sledeče odločno navodilo:

„Četniki in drugi odporniški Jugoslovani, ki se zatečejo na področje zavezniških čet, naj se smatrajo kot razorožena sovražna vojska in se jih premesti v britansko taborišče v Distone. Skupno število, vključno 11.000, ki so že tam, je verjetno okoli 35.000.

Osmi armada naj obvesti Distone o približnem številu tistih, ki bodo premeščeni.

Vprašanje končne razmestitve se rešuje pri AFHQ.

Naslednji dan je Kirk besedilo tega ukaza poslal na zunanje tajništvo in je bil prepričan, da od zdaj naprej v tem oziru ne bo več nobenega prekrška zavezniške politike.

Alexandrovo stališče ni bilo prav nič dvoumno. Hrvatje so odšli in neravna ponudba (čeprav se je izkazala za nepotrebno), ki jo je dal Titu, se lahko za stalno razveljavi. Kirk je bil pozneje obveščen:

Vrhovni zavezniški poveljnik je napravil to odločitev zaradi obstoječih okoliščin, katere je spoznal jasneje kot pa ameriško zunanje tajništvo... z ozirom na različna politična mnenja, katera mu je glede tega izrazil stalni zastopnik-minister (Macmillan), in našimi, je vrhovni zavezniški poveljnik začasno ustavil vsako premikanje uporniških enot in to takoj, ko so prenehale nevarne okoliščine.

Jasno je tudi, da je Alexander zelo odločno nastopil proti nameravani izročitvi Kozakov. Za njihov slučaj v odgovarjajočih arhivih ni nobenega ukaza, ki bi bil podoben onemu z dne 17. maja, ki je ustavil predačo Jugoslovanov, pa je skoraj gotovo, da je bilo v istem času od AFHQ izdano podobno navodilo z istim namenom. Osmi armada je 21. maja namreč na AFHQ poslala telegram, kjer vprašuje, „kaj narediti s Kozaki“; to bi bilo popolnoma nepotrebno, če bi bil ukaz od 14. maja še v veljavi.

Ko je tako preklical dvojni izročitveni ukaz z dne 14. maja — tako je bil prepričan — se je Alexander posvetil delu za končno ureditev vprašanja ujetnikov. Že 14. maja je njegov načelnik štaba, general Morgan, zaprosil SHAEF, naj sprejmejo približno petsto tisoč beguncev in vojnihi

ujetnikov, ki so bili v britanski zasedbeni coni Avstrije. To je bilo takrat, ko je bila napetost zaradi Hrvatov na višku. Dne 16. maja je poveljstvo SHAEF odgovorilo, da je tak premik na žalost nemogoč, ker je tudi v ameriški coni Avstrije podobna kaotična zmeda.

Tedaj je Alexander poslal osebni telegram svojemu prijatelju generalu Einsenhowerju na štab SHAEF v Nemčiji in ga prosil za pomoč v preskrbi in za prevoz približno 220.000 ujetnikov, ki so bili v Avstriji. Med temi je bilo: 109.000 Nemcev, 46.000 Kozakov, 15.000 Madžarov, 25.000 Hrvatov in 24.000 Slovencev. Zaradi velike možnosti vojne z Jugoslavijo, Alexander ne bi mogel skrbeti za vso to množico, obenem pa voditi uspešne vojaške akcije. V Italiji ni imel zadostne količine, da jih preskrbi s hrano, in njihov prevoz na jug bi tudi oviral promet v Avstriji. Lahko bi skrbel za Hrvate, Slovence, Madžare in avstrijske vojne ujetnike, toda rotil je Einsenhowerja, da sprejme Nemce in Kozake na svoje področje. Sicer je „edini drugi izhod, da bomo zaradi operativnega dela in upravnih potreb primorani jih razpustiti kar pa bo povzročilo še večjo zmedo na sosednjem remškem ozemlju, ki je pod tvojim poveljstvom“.

Eisenhower ni predvideval nobenih resnih težav in je privolil v Alexandrovo prošnjo. 109.000 Nemcev, ki so bili na poti domov in 46.000 Kozakov je predstavljalo veliko manjše breme kot pa pol milijona beguncev, kot je v telegramu omenil Morgan. Alexandru je odgovoril dva dni kasneje: Da bi še nadalje olajšali možne operacije AFHQ sil proti Jugoslaviji, radevolje sprejememo zgoraj omenjene sovražne enote kot „razoroženo sovražno vojsko“. Kar se tiče preskrbe, bodo zanje skrbele nemško-avstrijske oblasti in bodo morale uporabiti domače zaloge hrane. Tudi Churchill, ki je tudi pisal, da podpira Alexandrovo prošnjo, je Eisenhower odgovoril še isti dan: „mi že delamo vse kar moremo na tem da pomagamo Alexandru, poleg tega smo mu dali ponudbo, da prevzamemo določeno število ujetnikov“.

Tako vidimo, da Alexander kljub temu, da je imel velike težave in probleme, ni niti mislil na to, kar so drugi smatrali za najlažje izhodišče, namreč predati Jugoslovane in Kozake Titu, oziroma Stalinu. Nakazano je, da se bo odločno uprli nameravani prisilni vrnitvi Kozakov brez ozira na to, da je dobro vedel (točka, pred katero je tudi Kirk moral popustiti), da mora to storiti zaradi pogojev jaltskega sporazuma.

Alexandrova resnična čustva se še jasneje pokažejo v drugem telegramu, katerega je poslal istega dne 17. maja kot svoj poziv Einsenhowerju. V njem se je obrnil na vse poveljnike vrhovnega glavnega štaba. Ko je od njih zahteval priporočila, se je zelo trudil, da poudari človečanski pogled na ta problem, čeprav ga je nekdo speljal v napačno prepričanje, da so se vsi Kozaki bojevali proti zaveznikom. 25.000 beguncev pod poveljstvom generala Domanova v dravski dolini pri Lienzu se ni borilo z nikomer, razen če se nekaj obrambnih bitk v Tolminu proti italijanskim komunističnim partizanom šteje za vojskovanje proti zavezniškim četam.

(Sledi)

SPOMINI S PRIMORSKE

(Nadaljevanje)

Po nekaj mesecih odsotnosti, sva se z Žagarjem vračala nazaj v našo postojanko.

Srce nama je kar poskakovalo, ko sva se spustila po cesti proti naši kasarni. Dan je bil lep, kot da bi ga naročila.

Po nekaj stotinah metrov najine hoje sva začula nama dobro znano petje. Prihajalo je iz krčme in iz njenega dvorišča, kjer so posedali najini soborci in si nalivali zlato rumeno vipavsko vino, ki je teklo po mizi, po tleh, posebno pa po grlu. Prepričan sem bil, da ga čakajo od zadovoljstva, ker se bosta povrnila dva soborca. Kako so ujeli to novico, ni bilo težko uganiti; najbrže jim jo je zaupal komandant. Seveda niso vedeli točne ure, ali to jih ni prav nič skrbelo; imeli so vzrok za pitje in pika.

Pesem je kot na povelje utihnila, ko sva se znašla med njimi; tako hitro naju res niso pričakovali. Pozdravov ni bilo ne konca ne kraja, čeprav smo se pogosto srečavali, ko je bil oklopni vlak v Št. Petru.

Vseda sva se k bližnji mizi in položila kovčke ob stran. Seveda se je nekoliko smešno videlo, vojak pa s kovčkom, namesto klasičnega nahrbtnika z dekami, čutaro in menažko. Ker je bila razdalja med postajo in našo četo le nekaj stotin metrov, bi bilo res smešno vlačiti vse to ropotijo na puklu.

K najini mizi sta takoj še prisledla šuligoj in Ferjančič, katerima je žarel obraz malo od alkohola in mnogo bolj od sreče, da bomo spet skupaj.

Opazil sem nekaj novih obrazov, med njimi dva oficirja; eden je bil poročnik Srobotnik, za drugega pa se ne spomnim imena. Prvi je bil Žagarjev rojak, oba iz zelene štajerske ki sta ob priliki dopusta, ko sta služila v nemški vojski, pobegnila v Ljubljano in se tam prijavila domobrancem.

Gostilničarju je sijal obraz od zadovoljstva; ne toliko od dobička, ki ga je pričakoval tisti dan, ampak od veselja, da se je po 25 letih znašel med svojimi rojaki in z njimi prepeval po kranjsko in seveda večkrat zafušal po primorsko.

„Nikoli ne bom pozabil,“ je ponavljal vsakokrat, ko smo se nahajali v njegovi krčmi, „ko so pred tole gostilno ubili nekega fašista, ki se je branil pozdraviti vašo četo, ki je korakala s slovensko trobojnico na čelu mimo njega. Kroglo v glavo mu je poslal nek narednik iz Borovnice, ki se je v svoji razburjenosti maščeval nad fašisti, ki so ga pred tremi leti oklofutali pod viaduktom v Borovnici, ker iz nevednosti ni pozdravil te ‘vzorne’ črnosrajčnejše ko so se šopirili z njihovo zastavo po cesti.“

Ker je ta narednik ravno v tistem trenutku vodil našo četo proti postaji se je seveda čutil upravičenega, da ga pospravi.

Nekaj fašistov, ki je tedaj postopalo po št. Petru in so bili pod strogim nadzorstvom od strani Nemcev, je takoj naslednji dan pospravilo svoje kovčke in so se zapeljali kolikor mogoče daleč iz tega njim sovražnega mesta.

Nemci so se zadovoljno muzali, saj so jih imeli v želodcu, odkar so jim zaigrali v jeseni leta 1943.

V mestu samem je kar zažgolelo ob tej novici; začeli so nas še bolj lepo gledati. Slovenska zastava jim je bila sveta; koliko so pretrpeli v teh zadnjih 25 letih ravno zaradi nje, in zadoščeni so bili s to, po mojem mnenju neopravičeno smrtjo.

„Smrt fašizmu“, so kričali partizani, in glej, imeli so en primer; mišlim, da edini na tem koncu Krasa, kajti oni so le bruhali ta pozdrav, in streljali le na nas in čisto pozabili, da se morajo boriti proti fašizmu in nacizmu.

Okoli desete ure smo se v majhnih gručah podali v kasarno. Žagarjeva in moja postelja naju je nedotaknjena čakala, poleg tega pa naju je presenetila na polici nova poletna uniforma „kaki“.

Večina soborcev so si pri edinem krojaču v mestu podložili ramena kruz, tako da so res izgledali kot postavni vojaki; posebno tistim, ki so imeli čine, so se „paletuške“ lepo prilagale.

Seveda nisem bil jaz med temi; zavedal sem se svoje propagandne naloge, ki sem si jo z vsem srcem zadal, ko smo odšli iz Ljubljane v Trst.

Nikakor nisem strmel po činih, čeprav se mi je zdelo tedaj in še danes, da bi bil lahko vsaj kaplar, kot je bil moj mladoleten oče na koruški fronti v prvi svetovni vojni.

Poveljnik nam je večkrat omenil, da dobe tisti, ki so se dobro odrezali v 25 borbah, odlikovanje. Seveda mu tega nihče ni verjel, kajti večina z njim vred je že v dveh mesecih prekoračila to številko, toda o odlikovanju ne duha ne sluha; pa tudi nihče se ni sekiral zato, saj smo se borili proti komunizmu in ne za čine in odlikovanja — pa je bilo le nekaj takih, ki so se borili za oboje.

Kmalu po našem prihodu nazaj v kasarno smo dobili novega poveljnika, kar sem že opisal v začetku teh mojih spominov; točno povedano, isti dan, ko smo izvršili pohod na Bač.

Langus je kmalu uvidel, da tu v št. Petru nimamo kaj dosti opraviti. Partizani so se bržkone pod našim stalnim pritiskom umaknili proti Vipavi, Ajdovščini in okolišnjih vaseh, dočim so se Nemci držali le v Gorici in njeni bližnji okolici.

Zima je trkala na vrata, kot da bi hotela reči: Kaj pa čakate, odpravite se na pot, predno vam bom zagodla! Letos bom zelo radodarna s snegom; Gorje jim, ki jih bom zalotila v gorah. Gotovo je mislila na „tovariše“, ki so bili prepričani, da bo ta njih zadnja zima pred „svobodo“.

Končno smo po posredovanju Langusa le dobili povelje, da odrinemo proti Vipavski dolini.

Na odhod smo se pripravili, kot da bi šli na sprehod; le kuharji so se obremenili s „pokanjem“ svojih kuhinjskih drobnarij, pa tudi hrano za več dni je bilo treba pripraviti in naložiti na dvojne vozove, ki sta bila določena za to selitev.

Strumnih korakov in s pesmijo, ki je donela iz naših grl, smo korakali vzdolž mesta in se podali proti cesti, ki se je vila ob železnici proti Prestranku.

Meščani so se ganljivo poslavljali od nas; le malokdo se je zaprl v hišo in nam voščil naj nas hudič vzame.

„Regiment po cesti gre“... je odjeknilo med zidovi pritličnih hiš „Zraven pa moj fantič gre,“ se je dvigal glas iz stoterih grl prav pod balkonom mojega dekleta, ki nam je mahala v pozdrav.

„Pa on se izmed vseh spozna, črno, črno strojnico ima,“ je gotovo pomislila, ko me je opazila v prvi trojici čete.

Po cesti je prihitela mati primorskega domobranca, ki je korakal za menoj. Bil je doma iz št. Petra, a svoje matere niti ni obvestil, da gremo.

Obesila se mu je na laket, in ga jokajoč vlekla iz vrste:

„Ivan, ostani, nikdar več te ne bom videla, če odideš.“

Fant jo je tolažil na vse pretege, toda mati je vztrajala s svojim:

„Nikdar več te ne bom videla,“ tako, da je še nas in njega prepričala, da bo to res.

Četa se je ustavila in Langus jo je poklical k sebi:

„Gospa, jaz nisem nič proti, da vaš sin ostane tukaj, toda on noče ničesar slišati o tem. Priznam vam, da bi bila velika škoda, da ostane tukaj — popolnoma prežet z domobranskim duhom in še hraber povrhu.“

Vse te tolažilne in prepričevalne besede pa niso našle nikakega odmeva; obupana je stopicala ob njemu za nami in neprestano rotila svojega sina, da se zadnjič vidita.

Blizu Petelinja se je fant iztrgal iz vrste, jo še zadnjič poljubil in si z rokavom obrisal solzne oči. Končno se je ta uboga mati, mati kakršnih je bilo na tisoče v vsej Sloveniji, vdala usodi in počasi odkrevsala nazaj v mesto.

Kdo je vsega tega kriv, sem znova pomislil, in še bolj sem čutil sovraštvo do te rdeče sodrge, ki bi morala umreti pred rojstvom.

Ko smo pozneje, ob priliki pohoda v Vipavski križ, drveli preko polja in kraških zidov za partizani, je ta nesrečnež udaril s kopitom italijanske brzostrelke na vrhni del zidu, v trenutku ko ga je preskočil; le-ta se je sprožila in mu pognala več krogel v glavo. Bil je pri priči mrtev; in spolnila se je materina prerokba: „Vem, da te ne bom nikdar več videla.“

Pokopali smo ga na ajdovščinskem pokopališču ravno v trenutku, ko

so se vračali ameriški bombniki iz Nemčije med katerimi je bil eden zadet in se je nagnjen zibal nad nami, kot da bi pozdravljal na njegovi zadnji poti našega soborca, ki je dal življenje za svojo ljubljeno Primorsko.

(Sledi)

NAŠI MOŽJE

Dva soborca v Brooklinu, Ontario, Kanada, sta praznovala svoj 65. rojstni dan:

Matija Gimpelj ga je obhajal 29. aprila 1989,

Janez Matašič pa 13. maja 1989.

Oba sta se hrabro borila proti komunizmu v Meničaninovem udarnem bataljonu v Št. Vidu na Dolenjskem. Matija je bil dober minometalec, Janez pa kurir na motorju.

Po končani vojni je Janez presedel v partizanskih zaporih 11 let, a se mu je posrečilo, da je pobegnil iz gradu v Škofji Loki, prišel v Avstrijo in od tu v Kanado.

Oba sta svojih 65 let praznovala v krogu svojih družin in številnih prijateljev.

Želimo obema še mnogo zdravih let!

Soborci

TAKO TOREJ . . . ?

SVOBODNA SLOVENIJA, leto XLVIII (42), št. 31, Buenos Aires (Argentina), dne 10. avgusta 1989, po MLADIKI, Trst, št. 5/6, 1989 prinaša:

DOKLER JE BIL PRI ŽIVLJENJU PROF. TOMEČ, VODITELJ SLOVENSKE KATOLIŠKE AKCIJE MED REVOLUCIJO, JE BIL IZKLJUČEN IZ TE ORGANIZACIJE VSAKDO, KI JE ŠEL V OBOROŽEN BOJ PROTI OSVOBODILNI FRONTI...

Šele sedaj boljše razumemo marsikaj, kar se je dogajalo med nami dolga desetletja našega zdomstva.

IZ UPRAVE: Opozarjamo, da je letošnja naročnina za Argentino zvišana na devetsto avstralov. Prosimo, da jo čimprej poravnate. Hvala!

✠ Dimitrij O. Jeruc

Po dolgoletni bolezni je umrl 3. julija 1989 v Bruslju — Belgija, soborec — bivši domobranski nadporočnik Dimitrij O. Jeruc.

Pokojni je bil rezervni častnik, po Nemcih preseljen v Srbijo, kjer se je pridružil srbskim dobrovoljcem, pozneje je prišel v Slovenijo in postal domobranski častnik v Borovnici.

Jeruc je bil član in redni dopisnik našega Tabora, posebnost pa so bile njegove pesmi, ki so obogatele Tabor.

V svojem rednem dopisovanju na uredništvo Tabora se je vedno spominjal vseh svojih soborcev-prijateljev v Argentini: Branka, Dušana, Iveka, Miloša in Stanka.

Soborca Dimitrija bomo ohranili v najlepšem spominu in mu želimo večnega miru v belgijski zemlji!

Smrtne blodnje

II.

Kot pes bolan umrl bom zapuščen,
odvržen v gmajno na občinske stroške;
zagrebli bodo truplo med ubožčke,
a gozd ne bo ne radosten, svetel, zelen...

Nihče ne zmeni se za pekel bolečine,
za tihe muke, ki še tlé v zavesti.
O, kje ste, hrasti, moji lepi bresti? —
Sprevod le gledam, ki se bliža iz daljine...

Sprevod ubožcev, ki se pné počasi...
Le jetičniki trkajo na vrata,
da vidijo od blizu svojca, brata,
ko smrt se mu približa in oglasi... —

Zadnja pot

Oh, čas je, čas, da zmrzla zemlja se ogreje,
da kmet pripravi ralo, plug za novo setev;
da bi dočakal, morda zadnjič, plodno žetev
in videl rasti, cvesti divne orhideje.

Vzravnal bi hrbet, tiha stara hrepenenja
in ujet v večerno zarjo mirno žel na zadnjo pot... —
Glej, večnosti zaslišal klic sem Tvoj nocoj, Gospod,
prelepo pesem smrti — onostranskega življenja...

Spominska proslava v Genevi, Ohio, 1989

Vsakoletna spominska proslava vetrinske tragedije, ki jo organizira Tabor ZDSPB v Clevelandu na Orlovem vrhu Slovenske pristave, je odlično uspela. Vreme je bilo izredno lepo; ljudje veselo razpoloženi; udeležba velika s številnimi gosti iz Združenih držav, Kanade, Južne Amerike in Evrope. Še posebno veliko zadoščenje za Tabor ZDSPB je bila novica, da so se na žalah v Ljubljani med drugimi žrtvami spominjali tudi pomorjenih domobrancev. To je največja zasluga naše organizacije in glasila „Tabor“ in še posebna našega društva v Clevelandu, ki je na Orlovem vrhu postavilo poleg spominske kapelice še druge spomenike, katerih slike so bile priobčene v časopisih v Sloveniji, zlasti v reviji „Mladina“. Naše 40-letno je obrodilo neverjetne sadove. Nikolaj Tolstoj je s svojo knjigo: „Minister in pokoli“ razbil sibirski led slovenskega stalinizma in Taboru ZDSPB gre vsa zasluga. Vprašanje je samo: ali se slovenska politično-ideološka emigracija s svojo elito tega zaveda??

Po običajni povorki z zastavami, venci, borci, narodnimi nošami itd. je pred spominsko kapelico izrekel dobrodošlico predsednik društva Tabor-Cleveland, rešenec iz groba v Kočevskem Rogu, soborec Milan Zajec s sledečim nagovorom:

V imenu Tabora DSPB v Clevelandu vam želim: dobrodošli in pozdravljeni na Orlovem vrhu Slovenske Pristave! Pozdravljam goste iz Toronta, Montreala, Hamiltona, St. Catharine, Windsorja, Milwaukeeja, Chicaga, New Yorka, iz Evrope in Južne Amerike, kakor tudi vas iz Clevelanda in okolice.

Hvala lepa Rudiju Knezu in pevskeemu zboru fare Marije Vnebovzete za sodelovanje in petje pri sv. maši.

Hvala lepa vsem tistim, ki ste pomagali okrasiti Orlov vrh za to svečanost.

Posebna hvala pa častitemu župniku Francetu Kosmu, ki bo daroval sv. mašo za vse slovenske protikomunistične žrtve, ki, so mučeniško umirali širom Slovenije v času groze komunistične revolucije, posebno pa še za izdane Slovenske domobrance in gral. Leona Rupnika v letu 1945-46, ki so mučeniško izkrevavali pod noži in strelji slovenskih-jugoslovanskih Titovih partizanov v Kočevskem Rogu, Teharju in drugih krajih širom Slovenije; imena krajev morišč lahko berete zapisana s črnimi črkami na beli steni, ki stoji pred vami na Orlovem vrhu ob spominski kapelici kot simbol Slovenskih domobrancev in protikomunističnih žrtev, ki so umirali za Boga — Narod — Domovino.

Priporočimo se jim v vseh naših težavah, ker to so mučenci, ki so dajali svoja življenja za Boga. Zato jih tudi prosimo, da bi pomagali pravici, ker se ravno v teh mesecih začne proces in raziskovanje zločina, ki so ga zakrivali Angleži in Titovi partizani, za mučeniško pomorjene Slo-

venske domobrance. Na tem procesu bo dokazan vsemu svetu ta velezločin. Proces se bo vršil v Londonu. O vsem tem vam bomo poročali.

še enkrat, najlepša vam hvala in ostanite zvesti idealom. BOG — NAROD — DOMOVINA!

Takoj po maši bomo skupno zapeli domobranksko pesem Oče, mati, bratje in sestre, in potem bo pri kuhinji na razpolago kosilo.

Hvala lepa in Bog vas živi!

20. obletnica Rožmanovega doma

V nedeljo, 27. avgusta 1989, je lep sončni dan omogočil lep obisk rojakov na 20-letnico Rožmanovega doma v San Justu, Buenos Aires.

Sv. mašo je daroval g. župnik Jože Škerbec, ki je v svojem govoru poudaril ljubezen do bližnjega.

Po sv. maši je predsednik Rožmanovega doma Peter Čarman pozdravil navzoče:

Spoštovani!

Danes stopamo v enaindvajseto leto te naše socialne ustanove. Dvajset let življenja dokazuje, da je bil ta naš Rožmanov dom postavljen na zdrave temelje in njega ustanovitev utemeljena po treznem pomisleku pionirjev, ki so pred dvajsetimi leti postavljali temelje, na katerih še danes trdno stoji ta naša ustanova. Mnogo je bilo skrbi in težav, ki smo jih skupno premostili in to v moralnem in materialnem pogledu.

Vse je za nami in samo pozitivna dela v preteklosti bodo ostala dobra in hkrati podlaga za bodoče podvige.

Kdor ničesar ne naredi, se tudi zmotiti ne more. Vsaj to si smemo lastiti, dragi prijatelji, namreč, da ostajamo ljudje z vsemi slabimi in dobrimi lastnostmi. Naša dobra volja pa se kaže v tem, da skušamo popraviti zgrešeno in nove stvari izpeljati po treznem načrtovanju.

V preteklosti smo bili deležni mnogih kritik od znotraj in od zunaj. Mnoge so bile na mestu in smo jih po možnosti tudi upoštevali, prazna natančevanja pa smo obšli, ker v njih nismo spoznali nikakršnih vrednot za ta naš dom.

Pri našem delovanju pa nas je vedno in povsod gnala naprej ena sama misel, ki je, da vse, kar naredimo, mora biti v dobro Rožmanovemu domu kot celoti, ker če bo le v celoti, se bo tudi posameznik v njem dobro počutil. Pa ne mislim tukaj samo domovavcev, ampak tudi vas, dragi rojaki, ki nas skozi vsa ta leta zvesto spremljate. Naše delovanje je vsake-mu v pogled.

Vsem, ki zaupajo našemu delu, iskrena hvaležnost, in prosim za zvestobo še v bodoče; kdor dvomi, ga vabim, naj pogleda skozi naš stečaj odprta vrata.

Eno pa pribijam z gotovostjo: Če kdo misli, da je ta Rožmanov dom razkošen ali luksuzen „hotel“ — misli zgrešeno. Vse je bilo zgrajeno s trdom, življenje v njem ni prijetnost sama, naša briga pa je nuditi vsem, kar se da ugodno domovanje.

Vprašujem: Kdo od nas je lahko pretekle mesece preživel z 73% do 80% svoje pokojnine? Naši domovavci so to preživel! Kdor ob vsem tem ne kaže svoje hvaležnosti ali popušča v svoji zvestobi temu domu, ni v posesti ne narodne zavesti in tudi ne doživete vere.

Zadnji dogodki v naši ljubljeni domovini nas silijo v priznanje in hvaležnost našim prednikom, ki so nas vzgajali v trdni veri in v zvestobi do vsega, kar je slovenskega. Ostanimo jim zvesti, da bomo vredni njih slavne zgodovine. Slovenec je zaveden in veren. To je naša značilna lastnost!

Če komu to ne prija, naj se pogovori z našim skupnim Stvarnikom, ki nas je ustvaril — Slovence.

V prijetnem okolju smo posedli h kosilu. Za dobro in okusno kosilo naj velja zahvala gospe Mariji Podlogar in njenim pomočnicam, enako našemu Francetu in postrežnemu osebju.

Za dober obisk — hvala in na svidenje na naslednjem srečanju!

Po njih sadovih jih boste spoznali. . .

Ko prav mladina v domovini odločno ruši vse „dosežke“ v času tuje okupacije zločinsko izvedene stalinistične revolucije svojih staršev, je npr. slovenska zdomska mladina v Castelarju (Buenos Aires, Argentina) organizirala in odlično izvedla letošnjo doživeto svečanost v spomin desetstisočev po komunistih zverinsko pokončanih najboljših sinov slovenskega naroda. — Med ostalim je mladeč MATEJ DEBEVEC v svojem slavnostnem govoru izpričal tudi sledeče:

„Dragi starši! Mi vam lahko gledamo v oči in vemo, da niste izdajali, ker sta nam v vsakdanjem življenju zgled zvestobe.

Lahko vam gledamo v oči in vemo, da govorite resnico, ker ji v vsakdanjem življenju izkazuje spoštovanje.

Lahko vam gledamo v oči in smo na vas ponosni, ker ste se znali za vrednote boriti in žrtvovati zanje, če treba tudi življenje.

Ponosni smo, ker ste nas naučili ne le z besedo, ampak tudi z zgledom, da znamo odpustiti vašim krvnikom, ker ste jim vi v srcu že od prvega trenutka odpustili.

Vso to resnico, ki jo izpovedujemo, bomo ohranjali in predajali našim potomcem in klicali v svet. Prišel bo čas, ko jo bomo podali tudi

njim, ki jim je bila prikrajšana, da bomo skupaj z njim vrnili čast domobrancem, poklanim po slovenskih gozdovih.

Samo tako se bo lahko gradila bodoča Slovenija: na resnici, spoštovanju pravice in z veliko ljubeznijo.“

Tema za razmišljanje

NIKDAR NE UMREJO ZASTONJ TISTI, KI UMREJO ZA VELIKO STVAR.

Byron

SEF POKRAJINSKE UPRAVE V LJUBLJANI LEON RUPNIK JE 10. NOVEMBRA 1943 IZDAL NAREDBO O PREIMENOVANJU AKADEMIJE ZNANOSTI IN UMETNOSTI V LJUBLJANI V SLOVENSKO AKADEMIJO ZNANOSTI IN UMETNOSTI V LJUBLJANI.

MLADINA, št. 5, Ljubljana, 10. februarja 1989.

P. B.

Ciril Žebot: NEMINLJIVA SLOVENIJA

Spomini in spoznanja iz razdobja sedemdesetih let od Majniške deklaracije. Mohorjeva družba, Celovec 1988; 502 strani.

Slovenska politična emigracija je dobila s to knjigo svoj veliki politični tekst. Ker je delo tako široko zasnovano, ne le vsebinsko temveč tudi časovno, je zato dvojna tragedija v dejstvu, da je avtor umrl samo nekaj tednov po izidu knjige. Kljub izčrpnosti je namreč vse prej kot gotovo, da je bila s tem že tudi izrečena zadnja beseda. Najbrž še zdaleč ne. Ne le, da se bodo ob knjigi ustavljali vsi še živi slovenski odločujoči dejavniki iz tistih časov, temveč jo bo z zanimanjem prebirala tudi domovina — tako stara, kot nova generacija.

V grobem pregledu bi lahko Žebotovo delo razčlenili na tri glavna obdobja: predvojno, medvojno in po njej. Medtem pa, ko so poglavja sama po sebi obravnavana izčrpno in predstavljajo zaokrožene celote, so pa manj jasni prehodi iz enega v drugo obdobje, odnosno avtorjeva vloga v tem prehajanju. Žebot sam namreč pravi, da gre za „spomine in spoznanja“, se pravi za NJEGOVE spomine in NJEGOVA spoznanja.

V poglavjih o predvojnem času navaja Žebot izkušnje z ljubljanske univerze, kjer se je razvijal boj med komunisti in nekomunisti. Ta po-

glavja so gotovo zelo zanimiva za vsakogar, ki se podrobneje ukvarja z razvojem slovenske politične miselnosti in z zgodovino posameznih družbenih tokov, za splošno javnost pa imajo v luči kasnejših dogodkov pomen v glavnem v spoznanju, da se je ta konfrontacija odvijala že skoraj celo desetletje, predno je bruhnila na dan, in pa v dejstvu, da Žebot v njih navaja vrsto imen, ki so se pozneje s tako neusmiljeno grozo zarežala v slovenski spomin.

Drugi sklop teh poglavij obravnava osebnost in delo dr. Antona Korošca, zlasti še v zvezi z akcijo za Majsko deklaracijo in celotno preusmeritvijo takoimenovane klerikalne politike iz šuterske smeri v Krekovo. Žebot nakazuje, da se je najprominentnejši slovenski politik predvojnega časa, Korošec, živo zanimal za mlajšo generacijo katoliškega tabora in ji skušal najti primerno mesto v celotni strukturi gibanja, pa pri tem zagotoviti da se starim ne bodo povесili nosovi.

In v tretjem sklopu predvojnega opisovanja, govori Žebot o svojem vzorniku in mentorju, profesorju Ehrlichu. O obeh, Korošču in Ehrlichu, v resnici ne pove dosti novega. Zanimivo odkritje pa predstavlja Ehrlichov načrt za razvoj avtonomne ali celo neodvisne Slovenije. (str. 160-164). Toda vpliv obeh na avtorjevo osebnost in njegovo nadaljnjo življenjsko naravnost je bil tako močan, da jima je, obenem z razumljivim posvetilom svojemu očetu, posvetil to svoje, kot se je, žal, izkazalo, življenjsko delo.

Predvojno obdobje zaključí z dramatičnim opisom zadnjih dni kraljevine Jugoslavije, ki jih je doživel v Beogradu, obenem s Kulovčevo smrtjo in begom vlade preko Uže v Sarajevo in nato v Nikšić, kjer za večino slovenskih ljudi ni bilo prostora na letalu... Da je bila s tem zlasti v primeru dr. Ehrliche zagrešena težka napaka, ki se je kasneje kruto maščevala tudi nad slovenskimi upanji po vojni, je še posebne omembe vredno.

Za Žebota, in seveda za slovensko politično emigracijo, pa je najvažnejše poglavje o medvojnem dogajanju v zasedeni Sloveniji. Tu je Žebot v knjigi najmočnejši, pa tudi najšibkejši.

Političnega previranja v tistih časih se prav za prav ne dotakne dosti, odnosno govori bolj o političnem dogajanju na komunistični strani, kot na protikomunistični. Vprašanje Dolomitske izjave, ki zgodovinarje v domovini še vedno najbolj zanima, je tudi zanj najbolj fascinantno, obenem z vlogo, ki jo je pri tem odigral Edvard Kocbek.

Politične mahinacije v koaliciji starih strank pa so mu, kot kaže, bolj malo poznane; najbrž zato, ker je bila tudi Ehrlichova Straža, posebej še po njegovi smrti, odrinjena od dogajanja, tako kot je bila tudi komunistična partija. Oba ekstrema torej sta morala hoditi po svoji poti.

Poleg ustanovitve Vaških straž v poletju 42, je bil osrednji dogodek italijanske okupacije, če izvezamemo končni klimaks septembra 43, gotovo o božiču leta 42, ko so Stražarji, z dovoljenjem italijanskih oblasti, opravili takoimenovane božične racije in med njimi aretirali vrsto aktivistov

OF in tudi partijcev samh. Žebot to v knjigi sicer omenja, ne daje pa nobenega pojasnila, kdo je izdal to italijansko dovoljenje, vojska ali civilna, se pravi fašistična uprava. Dalje ne izvemo, kakšna je bila njegova osebna vloga pri teh racijah. Drugod v knjigi sicer svečano zatrdi, da z italijanskimi oblastmi ni kakorkoli sodeloval, toda nemogoče si je misliti, da so njegovi kolegi iz Straže izvedli te aretacije, ne da bi on zanje sploh vedel.

Druga šibka točka je v opisovanju tednov po italijanskem razsulu, septembra 43, do utrditve nemške zasedbene oblasti v takoiimenovani Ljubljanski pokrajini. Žebot pravi, da je tisti čas zapustil Ljubljano in odšel v Rim. Navaja tudi nekaj razlogov, čeprav se zdi še najbolj verjeten ta, da je pač skušal priti do odločujočih faktorjev, pa naj je že bil to Vatikan, ali pa kasneje ameriška zasedbena vojska. Žebot seveda govori tudi o Slovenskem domobranstvu in njegovi tragični smrti v Kočevskem Rogu. Tudi tu ni navedel kakšnih novih presenetljivih podatkov, potrdil pa je, in z besedilom relevantnih pisem, da je pokojni dr. Krek v resnici interveniral pri maršalu Alexandru šele potem, ko je ta že ustavil nadaljnje vračanje iz Vetrinja, in ne prej, kot so to skušali dokazati nekateri emigrantski zgodovinarji. Pač pa je Žebot v debato o domobranski prisegi vnesel nov zanimiv element, ki ga emigracija doslej ni dovolj upoštevala. Namreč, novo interpretacijo besede ZAVEZNIKI, ki se pojavi v domobranski prisegi in ki naj bi zahodne zaveznike dokončno prepričala, da je domobranstvo samo privesek nemške vojske z vsemi atributi, vključno sovraštvom do Angloamerikancev.

Žebot navaja vrsto dokazov, da so z izrazom ZAVEZNIKI, komunistični funkcionarji pogosto označevali krščanske socialiste in takoiimenovane leve Sokole, ki so vstopili v prvotno Protiimperialistično fronto, bili nato prevedeni v OF in slednjič likvidirani kot samostojni skupini z Dolomitsko izjavo. V tej interpretaciji zadobi pojem ZAVEZNIKI povsem drugače in našim prilikam gotovo bolj odgovarjajoč pomen.

Na splošno pa se zdi, da je celo Žebot še premalo poudaril moralni argument, ki govori v prid nastanka tako Vakih straž, kot Slovenskega domobranstva, namreč dejstvo, da sta obe organizaciji nastali kot REAKCIJA na strahotni teror komunističnih partizanov, in da enostavno NI BILO druge poti, kot upreti se temu terorju z orožjem v rokah, ne glede na to, odkod je to orožje prišlo. To je treba ponavljati še in še! Spričo sedanjega razvoja v domovini, ko se najmlajša generacija že jasno zaveda, da je bil nad Slovenskim domobranstvom zgrešen zločin, je poudarjanje te moralne plati protikomunističnega argumenta še toliko bolj važno, ker tudi ti najmlajši slovenski opazovalci in ocenjevalci polpretekle dobe našega razvoja še vedno govorijo o nekakšni narodni izdaji, ki naj bi jo zagrešil protikomunistični del naroda. Dokler ta plat našega argumenta ne bo dokončno in zadostno razložena tej generaciji, slovenska politična emigracija ne more trditi, da je njeno delo končano.

Osrednje prizadevanje slovenske politične emigracije po najnovejših

dogodkih in razvoju v domovini bo torej moralo zavzeti čisto določeno smer in Žebot jo je že jasno nakazal, čeravno v času, ko je pisal ta poglavja, morda še ni bila tako določena. Še vedno namreč ni do kraja raziskano in razčiščeno vprašanje, kakšen je bil v resnici odnos med Slovenskim domobranstvom in nemško vojsko. Za komunistične zgodovinarje je stvar pač rešena, toda njihove ugotovitve se naslanjajo bolj na čustva, kot na dokumentirane dokaze. Razvoj dogodkov, pa tudi neustavljiva radovednost mlajših slovenskih generacij je že pripeljala do tega, da stari tabuji niso več nekaj, kar je rezervirano samo za „poučene in zanesljive“ ljudi, temveč dostopni vsem, in sodba ki je bila izrečena o glavnem, travmatičnem dogodku revolucije v Sloveniji, je nedvoumna: **v Rogu je bil za- grešen zločin!**

Žebot v knjigi pravilno opozarja na popolnoma spremenjeno stališče nemških zasedbenih oblasti leta 43, se pravi po prihodu v takoiimenovano Ljubljansko pokrajino. V nasprotju s politiko leta 41, so bili Nemci v Ljubljani l. 1943 dostopni za slovenske želje in težave. Tako je prišlo do ustanovitve Slovenskega domobranstva, ki je dajalo slovenskim mladeničem v Ljubljanski pokrajini možnost, da se odtegnejo službi v vsem osovraženi nemški vojski in zadostijo tej zahtevi z vstopom v Slovensko domobranstvo. Nemška zasedbena oblast pa je potem, ko je dovolila osnovanje SLOVENSKEGA domobranstva, odločila z določeno logiko, naj potem pač to slovensko vojaštvo skrbi za red in varnost v zasedeni Ljubljanski pokrajini (str. 291).

V naslednjih poglavjih Žebot potem učinkovito spodbija navedbe, da je bilo Slovensko domobranstvo del nemške SS (str. 293); žal pri tem ne navaja nobenega NEMŠKEGA vira. Nek bodoči zgodovinar se bo torej moral pozanimati tudi za te, da bo to vprašanje do kraja raziskano.

O najbolj delikatni plati protikomunističnega upora piše Žebot zelo previdno in obzirno. Na straneh 226 do 297 se namreč dotakne ljubljanskih „zahvalnih izjav“, „političnih slavonspevov Nemčiji“, ki da so jih zagrešili „politično neizkušeni“ Rupnikovi pomočniki s svojim „nesramnim besedovanjem“ s ponavljanjem že „zarjavelih“ nemških propagandnih gesel, kar vse je „izšolana komunistična propaganda“ večje izrabila in domobrance oklevetala kot „kvizlinške služabnike nacistične Nemčije“.

O vsem tem je Žebot govoril tudi s Krekom, ko je ta julija 1944 prišel v osvobojeni Rim. Dr. Krek se je po vojni pogosto zatekal v takoiimenovani „zgovorni molk“ in emigracija si je to razlagala na različne načine: enim je bil moder politik in izkušen narodni voditelj, drugim pa previden, ki noče dati nobene izjave, ali, kar je še slabše, ki nima kaj povedati.

Vse to namreč postane še toliko bolj zanimivo in značilno, ker zdaj tudi Žebot govori o neki zaprtosti in molčečnosti dr. Kreka že v Rimu leta 1944. Krek na primer (str. 326) mu ni kaj dosti povedal o dogajanjih v londonski begunski vladi. Zakaj je kralj pristal na „nepredstavniškega šubašiča“, mu Krek ni nič povedal (str. 327). O Krekovih zvezah z do-

movino je Žebot vedel le za govorice. Kljub temu torej, da se je tudi Krek otepal s problemom „neumnega političnega govorjenja“ v Ljubljani, (str. 328) se postavlja vprašanje, zakaj se celo v tistih življenjsko usodnih dneh ni naslonil na vse in vsakega Slovenca, ki mu je bila usoda domobrancev pri srcu? Morda pa bi opozorilo, ki bi ga podpisal tudi Žebot, v domovini več zaleglo, kot pa (politično že zdavnaj prepozna) akcija gasilca Snoja.

Pravtako je med razmišljanji o teh poglavjih treba tudi zapisati, da bo za dokončno razčiščenje potrebno dobiti tudi odgovore, izjave ali pojasnila tistih, ki jim zdaj Žebot in z njim še marsikdo pripisuje politično nedoraslost in neumno govorjenje v zasedeni Ljubljani.

Takoj ob prihodu v Rim je Žebot stopil v stike s patrom Prešernom in jih je obdržal ves čas bivanja v mestu. Pater Prešeren mu je tudi utiral pot do raznih slovenskih in vatikanskih predstavnikov, poskrbel pa je tudi, da je dobil stanovanje znotraj vatikanskega teritorija in bil torej zavarovan pred Gestapom.

Toda tu je tudi zapisano malo poznano dejstvo, da je bil Žebot v Rimu že enkrat prej, in sicer, kot pravi sam (str. 317), spomladi leta 1942 takoj po umoru profesorja Ehrlicha, ko je na skrivaj prišel v mesto. O tem obisku pa ne pove nič drugega. Vsekakor pa je zanimivo, da je šel v Rim in da se je takrat še vrnil.

Pater Prešeren je po osvoboditvi Rima prišel v stik s predstavniki Andersovega 2. korpusa poljske vojske, ki se je borila v sklopu britanske Osme armije. Iz teh stikov se je potem porodila ideja o takojimenovanem Inter-mariumu, ki so ga nekateri skušali označiti kot nekakšno zvezo katoliških narodov od Poljakov do Slovencev, v resnici pa je šlo bolj ali manj za nekaj podobnega, kot je današnja skupnost „Alpe-Adria“. Žebot pa je odklonil ponujeno mu predsedništvo tega iniciativnega odbora in zanj predložil dr. Kreka, ki je položaj sprejel. Ko so se razmere v Vzhodni Evropi „stabilizirale“, je postal ta odbor brezpredmeten in se je razšel.

Toda med tem poljsko-slovenskim sodelovanjem, ko je vojna še trajala in fronta sama ni bila predaleč na severu od Rima, se je porodila tudi ideja, ki bi mogla, če bi bila uresničena, spremeniti usodo tisočev slovenskih ljudi in morda celo Slovenije same. Predlog je bil za naše pojme sila enostaven; oddelki poljskega 2. korpusa naj bi služili kot izvidnica napredujoče britanske vojske ob jadranski obali in tako zasedli Trst, slovensko Primorje in morda celo Slovenijo samo. Posledic takega razvoja si ni težko zamišljati. Stvar je bila predložena preko pristojnih kanalov na zavezniško Vrhovno poveljstvo, ki pa je predlog, brez dvoma na nasvet političnih dejavnikov — odklonilo.

Poznanstvo s Poljaki Andersove vojske pa je Žebotu tudi omogočilo, da je v spremstvu nekega poljskega polkovnika in v položaju poročnika poljske vojske, že poleti 1945 odšel na potovanje po zasedeni Evropi ter

obiskal ne le vsa takrat obstoječa taborišča slovenskih beguncev, temveč tudi Dachau, kjer je zaman iskal sledi po svojem očetu.

Pri opisovanju tega potovanja se še enkrat povrne na vprašanje slovenskih domobrancev ter vključuje pričevanja dr. Meršola, ki je 4. junija leta 1945 v taborišču govoril z maršalom Alexandrom, nakar je ta ustavil nadaljnja vračanja partizanskega poročnika Todorovića, ki je prisostvoval izročanju na jugoslovanski strani in se mu je vse zagabilo, zato je pobegnil na zahod, in pa ponatis pričevanja dr. Godniča, ki je bilo objavljeno v TABORU letnik 1985 št. 5/6.

Potem, ko se je pred vso vzhodno Evropo in s tem Slovenijo in Jugoslavijo spustila železna zavesa in je bila tudi poljska vojska demobilizirana in odpremljena v Britanijo in druge države, je tudi Žebot pričel premišljevati na odhod iz Evrope. Tu mu je seveda pomagala strokovna usposobljenost in mu je uspelo dobiti zaposlitev na univerzi Duquesne, v ameriški zvezni državi Pensilvanija.

Od tu dalje se njegovo delo hitro zaplete v najnovejši razvoj v Jugoslaviji in Sloveniji in se nekako konča ob aferi Janša, Borštner, Tasić in Zavrl. V glavnem pa v teh poglavjih razpravlja o gospodarskih vprašanjih, kar vse poteka na ravni, ki presega kritične zmogljivosti zapisnikarja tega zapisa.

Medtem, ko bi mogli vsa Žebotova navajanja v tej knjigi označiti kot pozitiven opis dogodkov in pozitiven doprinos slovenskemu zgodovino-pisju, se je pa vendarle vrinila tudi negativna navedba, ki lepo ponazarja strankarsko nastrojenost predvojnega časa, ki je v končnih posledicah prinesla toliko zla in gorja in slednjič tudi polom celotne predvojne politične strukture.

Na strani 181 namreč opisuje Žebot dogodka med begom jugoslovanske vlade po nemškem napadu aprila leta 1941. V Sevojnu pri Užicah je moral Krek po naročilu generala Simovića predložiti ime nekega slovenskega kandidata za drugo ministrsko mesto, ki je v Simovićevi vladi pripadalo Slovencem. Na prvem mestu je bil seveda dr. Krek, na drugem pa dr. Kulovec, ki pa je bil med nemškim bombardiranjem ubit in njegovo mesto je torej bilo treba izpolniti.

Žebot nadaljuje: „Z Živkovićem je bil pri bežeči vladi tudi dr. Albert Kramer, vodilna osebnost JNS v Sloveniji. Za kulisami je bil močan pritisk, naj bi bil Kramer imenovan na izpraznjeno mesto v vladi. Strinjal sem se z dr. Krekom kako bi bilo neumestno, da bi dr. Kulovecova vojna nesreča dala šestojanuarski JNS polovico slovenskega zastopstva v vladi, ki se je hvalila (!), da so v njej po demokratičnem merilu zastopane predstavniške stranke treh poglavitnih narodov Jugoslavije.“

Človek bi pričakoval, da bo prva misel resničnega državnika v trenutku, ko je morala biti jasna potreba po čim tesnejši narodni edinosti, zatajiti stare strankarske skušnjave in formirati neko čim širše narodno zastopstvo za pot v tujino.

Brez ozira na to namreč, da je bila jugoslovanska vlada, takšna ali drugačna, že v letu dni irelevantna za nadaljnji razvoj dogodkov v Jugoslaviji, in brez ozira na to, da je imel dr. Kramer v resnici samo še dobro leto življenja pred seboj (umrl je v okupirani Ljubljani), je pa več kot nedvomno, da so bile njegove osebne in profesionalne kvalifikacije visoko nad kvalifikacijami Franca Snoja, ki se je 9. aprila (v gasilski uniformi in z nahrbtnikom na ramah) kot DEUS EX MACCHINA pojavil v Užicah in rešil dr. Krekovo dilemo.

Žebot piše, da je na tistem ves čas upal, da bo dr. Ehrlich, ki je bil še pred nemškim napadom poklican, naj čimprej pride k vladi, le še pravočasno prispel. Toda Ehrlich je v splošni zmešnjavi taval po bosanskih hribih in naletel na vlado šele na Palah nad Sarajevom, ko je bil Snój že ustoličen. Ko je vlada nekaj dni kasneje iz Nikšića v Črni gori odletela v tujino, sta bila torej na krovu tudi dva slovenska ministra — Krek in Snój.

Skoraj pol stoletja kasneje izstopa ta incident kot tipičen primer strankarske kratkovidnosti, posebej še, če si priključimo v spomin podoben položaj dr. A. Korošca v usodnih dneh leta 1918, ko je hitel v Ženevo, da zavaruje interese slovenskega naroda, in je, da bi bil čimbolj uspešen, vzel s seboj prvaka iste Slovenske demokratske stranke dr. Gregorja Žerjava, mentorja in predhodnika dr. A. Kramerja, ki je pravtako igral vidno vlogo v takratnih dogajanjih in bil član Narodnega veća države SHS.

Žebotova Neminljiva Slovenija ni delo, ki bi ga bilo mogoče kritizirati po običajnih kritičnih merilih; saj bi za to bilo potrebno tudi nadaljnje raziskovanje omenjenih dokumentov, pa tudi brez ozira na dejstvo, da na kritiko ne more več odgovoriti. Jasno pa je, da se bodo ob njej oglasila različna mnenja, objavljena ali ne, in da bo še dolgo služila kot podlaga bodočih političnih in zgodovinskih študij in razprav. V tem pa je bil gotovo tudi avtorjev glavni namen. Zato bi kazalo omeniti le nekatere navedbe, ki se zde potrebne podrobnejšega obravnavanja.

Na str. 45 je seveda mišljena Aleksandrova OSEBNA diktatura, ne slovenska, kot je zapisano.

Na str. 66 navaja Žebot vsekakor presenetljivo dejstvo, da so leta 1921 v beograjskem parlamentu vsi poslanci Slovenske ljudske stranke glasovali proti t. i. zakonu o zaščiti države, se pravi proti Draškovičevi OBZNANI, s katero je bila Komunistična partija potisnjena v ilegalo. Storili so to, piše Žebot, ker so „nagonsko čutili, da v urejenih demokratičnih razmerah zakonita KP ne bi mogla uspevati, ker volilcem ne bi mogla dolgo prikrivati svojih nasilnih, prevratnih namer.“ Vsekakor logično rezoniranje, čeprav Žebot žal ne navaja vira te informacije.

Na str. 85, v odstavkih, ki govorijo o Aleksandrovi diktaturi, piše Žebot naslednje:

„S podržavljenjem Sokola je bila Aleksandrova diktatura spremenila nekdanjo svobodomiselnost usmerjeno prostovoljno telovadno organizacijo v orodje uradne prisile nad slovensko mladino v smislu jugounitarizma oz.

velikosrbstva pod osebnim pokroviteljstvom prestolonaslednika, ki je postal dvorski ščit te monopolne mladinske organizacije.“

Ta trditev je daljnosežna, pa tudi netočna. Sokol je postal „monopolna“ organizacija v smislu Aleksandrove odločitve, da smejo na državnem ozemlju obstajati le tiste politične stranke in organizacije, ki delujejo po VSEJ državi. Tako so tudi nastale politične koalicije JRZ in JNS in ker je OREL, kot nekakšna protiutež Sokolu deloval samo v Sloveniji, je bil ukinjen tako kot tudi mnoge druge organizacije v Sloveniji, na Hrvaškem in v Srbiji. V vprašanju telesne vzgoje pa se je ves „monopolizem“ Sokola izkazoval v učnem načrtu osnovnih in srednjih šol, ki je predvideval telesno vzgojo — „po Tyrševem sokolskem sistemu“. O kakšni prisili bi torej ne mogli govoriti. (Kdor je na ljubljanski klasični gimnaziji v tistem času telovadil „po sokolskem sistemu“ in pod večjim nadzorstvom „učitelja večšin“ Rajka Pirnata, se lahko ob tej „prisili“ — samo nasmeje...)

Zgrešen je tudi opis Sokola kot „mladinske“ organizacije, ker to nikdar ni bil, čeprav seveda je imel tudi t. i. deco in naraščaj.

O kasnejši vlogi „sokolskih zaveznikov“ OF pa navaja Žebot na str. 244 izvirne iz govora, ki ga je imel Boris Kidrič v Kočevskem Rogu 8. julija 1942, v katerem je med drugim izjavil:

„V čem imamo korist od teh zaveznikov? Da lahko pobijamo obrekovanja da je OF samo komunistična stvar da pristanejo na linijo ki jo mi predlagamo... ker pa je to zavezništvo le prehodno, je zaveznike treba držati na uzdi, tako da npr. Sokoli-partijci (!) delujejo med Sokoli in ohranjajo videz Sokolov...“

Toliko torej o tem zavezništvu in resničnih pooblastil „sokolskih“ predstavnikov v OF.

V poznem poletju leta 1938 se je Žebot v Tatranski Lomnici na Slovaškem udeležil mednarodnega srečanja demokratskih izobražencev. Potoval je tja na predlog dr. A. Korošca, ki je prejel povabilo češke vlade, naj pošlje tja tudi slovenskega zastopnika.

Pri opisovanju tega dogodka odnosno tragičnih okoliščin, v katerih se je vršil (tik pred nemškimi vdorom v ČSR), navaja Žebot zanj (takrat), pa tudi za nas (zdaj) presenetljivo dejstvo, da je bil v Lomnici navzoč — „še en Slovenec in sicer eden od urednikov že prepovedanega partijskega glasila Ijudska pravica, s katerim sva delila hotelsko sobo“ (!)...

Ko je Žebot po povratku o tem poročal dr. Korošcu, je bil ta seveda začuden. Toda tudi današnji bralec Žebotove knjige se mora v začudenju vpraševati, zakaj Žebot ne navaja imena tega svojega sostanovalca v Tatranski Lomnici.

In na str. 457 Žebot nepravilno navaja, da je bilo po smrti kralja Aleksandra USTANOVLJENO tričlansko kraljevsko namestništvo. Aleksander je imel v času pred usodnim potovanjem v Marseille napravljeno oporoko in je v njej ON SAM imenoval kraljevsko namestništvo, ki naj bi vodilo državo v primeru njegove smrti pred polnoletnostjo prestolonaslednika Petra.

Dr. Žebot je bil seveda v prvi vrsti ekonomist. Drugo polovico svojega življenja je tudi preživel v tujem, se pravi ameriškem jezikovnem okolju, in večino svojih strokovnih del je napisal v tem jeziku. Zato je razumljivo, da je v Neminljivi Sloveniji pogosto zašel v angleško skladnjo ali angleški način izražanja in da mu je z leti obledelo razumevanje slovenskih deležnikov, prilastkov in pridevnikov. Zato je morda treba odgovornost za nekatere nerodne kombinacije prej pripisati uredništvu ali lektorjem tega dela, kot rjemu samemu.

Naj navedemo nekaj primerov: Velikosrbsko nadvladovana kraljevina SHS (106) — Komunistično zasnovana in vodena OF (107) — Oblastveno zatrt Orel (121) — Zatrjevano načrtno umikanje vlade (180) — Azilska usoda Ljubljanske pokrajine (214) — Zatrjevano partijsko zbiranje orožja (235) — Komunistično obvladovana povojna Jugoslavija (237) — Zatrjevana NOB (241) — Proglašana NOB (253) — Protislovenske okoliščine ekupacije (261) — Oblastveno izpraznjeni slovenski prostor (264) — Politično samoodločevalna Slovenija (278) — Zatrjevano dokončno stališče zaveznikov (329) — Zatrjevana dogajanja (371) — Zatrjevana značilnost (388) — Nemško vladana Avstrija (445) — Protežiransko politično vodstvo (462).

Iz istega razloga najbrž je Žebot uporabljal v Ameriki udomačeni izraz YUGO. Toda, medtem ko ta izraz v angleščini v resnici poenostavlja izražanje, kar je brez dvoma ena od teženj ameriških žurnalistov, pa pridobi v slovenščini popolnoma drug prizvok, ki ga bo kdo drug morda brez obotavljanja označil za separatistično obarvano izražanje; vsekakor ostaja dejstvo, da ta način izražanja, upravičeno ali ne, znižuje splošno in nesporno ceno Žebotovega dela.

Oglejmo si nekaj primerov: Titovo jugovodstvo (285) — Jugoparti-zanstvo (285) — Jugoboljševiška zasedba Slovenije (404) — Titovo jugo-poveljstvo (454) — Jugounitarizem (457) — Jugokomunizem (460) — in na strani 465 celo JUGOINFLACIJA.

Tudi v tem pogledu, se zdi, bi bili uredniki lahko bolj učinkoviti.

Dr. Žebot je zadnja poglavja Neminljive Slovenije že pisal v senci tež. ke bolezni. Uspelo mu je delo pripeljati do ljubljanskega vojaškega pro-cesa proti četverici, s katerim je bila tako grafično prikazana upravičenost prizadevanj, da Slovenija res ne bi nikdar minila.

Ker je ta proces zarezal v slovensko narodno zavest neko čisto novo potezo in ker za ta seminalni dogodek, če sploh za katerega, lahko rečemo, da je zajel slehernega Slovenca, je torej Žebot zaključil svoje delo v nekem zgodovinskem trenutku slovenskega naroda.

Vprašanje, ki se zdaj ponuja, je, kam odtod? Do podobnega, še širšega ali do Žebotovega kritičnega dela, je najbrž še daleč, če je taka misel sploh realistična. V domovini pa je led prebit. To je dognal tudi Žebot sam, saj je v zadnjih dneh življenja z zadožbenjem prebral v ljubljanski

Mladini — „žebot, prijatelj Slovenije“... S tem častnim naslovom torej se je predstavil Večnosti.

Slovenci v tujini, predvsem tisti, ki so domovino zapustili leta 1945, morajo zdaj z utemeljevanjem moralne upravičenosti svojih medvojnih akcij potrditi, da so tudi oni kljub zemljepisni oddaljenosti še vedno — si-
novi in prijatelji Slovenije.

NAŠI MRTVI

✦ Karla Muha

V torek, 22. avgusta 1989, je po kratki bolezni umrla v Rožmanovem domu v San Justo gospa **Karla Muha**.

Pokojna se je rodila v Trstu in je dočakala 82 let. Zadnjih osem let svojega življenja je preživela v Rožmanovem domu, kjer je bila tudi na mrtvaškem odru. Pokopana je na pokopališču Villegas, San Justo, Buenos Aires.

Blaga gospa Karla, počivajte v miru, mi pa vas bomo ohranili v lepem spominu!

DAROVALI SO

Od 1. 7. 1989 do 31. 8. 1989

ROŽMANOV DOM:

	Austral - A
Borštnik Maks	940
Jenko Janez	440
Sašek Jože	70
Gorjup Janez	20
Gladek Viktor	40
Potočar Milena	40
Truden Slavko	30
Gorše Anton	500
Peternel Jože	500
N. N., Hurlingham	1.000
Stante Stane	1.000
Bečaj Vili	389
Jakoš Janez	760
Gričar Franc	140
Mikliž Jože	1.600

Malovrh Pavle	400
Malovrh Albert	200
Jakoš Janez	200
Oblak Tone	1.000
Trpin Tone	1.300
Filipič Marjan	200
Rev. Škerbec Jože — cerkvena	
nabirka pri sv. maši 27.8.89	5.587
V spomin na pok. Ivanko Meteljko-	
Levar umrla v domovini:	
Matičič Lina	500
V spomin na pok. Mirka Kopač:	
Jenko Janez	1.000
V spomin na pok. rev. Jožeta Juraka:	
Jenko Janez	1.000
V spomin na pok. Franceta Zajec:	
Rovan Anton	2.000
V spomin na pok. Rozi Snoj:	
Puhsek Ivanka	1.000

	(v dol.)	Kranje Danilo - Mimi	100
N. N., Argentina	100	Leben Marija v spomin na mo-	
Globočnik Martin	50	ža Mirkota	50
V spomin na pok. Franceta Zajec:		Jurečič Tone	25
Zajec Milan	50	Mihelič Leopold	20
Dejak France	20	Kanada:	
Urankar Franc	20	T. M., Ottawa	1.000

TOLSTOJEV SKLAD:

	Austral - A	J. E. Krek Kred. Zveza, To-	
Goršič Vinko	500	ronto	500
Dolenc Vencelj	1.000	Ložar Drago	100
Kromar Maks	500	Mlakar A. B. C.	100
		Mate F., Toronto	100
		Dr. F. Pepevnak (drugič) ...	100
		Jamnik L. (drugič)	100
		Jakše J. Windsor	100
		Mihelič Marija	100
		Mauser Tomaž (drugič)	100
		Resnik Rudi in Ann	100
		N. N., Toronto	50
		Dejak J., Toronto	50
		Kozina Matija	50
		Križman Zofka	50
		Dermastja Jože in Ivanka	50
		Habjan Peter	40
		N. N., Rexdale	20
		Ulčar Stane (drugič)	30
		N. N., Toronto	30
		Falež Florjan, Australia, austr.	
		dol.	1.000
		Darovi posameznikov v Angliji	
		angl. funt.	240
		Černetič Janez, Francija, kand.	
		dol.	1.000
		Argentina, poslano O. Mauser-	
		ju, kand. dol.	500

ZDA

	(v dol.)		
Mrs. Paul G. Gannon, Minn.	100		
Juretič Albert M. D.	100		
Ani Hočevar za očetov dan v			
spomin na moža Ivana	100		
Lovšin Frank, California	100		
Staniša Frank Sr.	100		
Kosmač Lojze	100		
Pako Inc. Košir Pavle	100		
Dramat. društvo Liliija, Clev.	100		
Kofol Jože	100		
Bizjak Jože, Genova	100		
Pustcnik Frank	100		
Grum Jakob	50		
Kozuk Paul in Rose	50		
Butinar Jože - Antonija (dru-			
gič)	50		
Hauptman Ivan	50		
Zajec Karel (drugič)	50		
Krauf John	50		
Saksida Cirila v spomin na			
brata Dana	50		
Kliček Jože, Cleveland	50		
Taychman John, Ill.	50		
Erdani Miro	20		
Dolenc Jože	20		
Jakomin Ivan	20		
Križman Marija	10		
Dr. Meršol Tine	300		
Lah Jože Sr. (drugič)	100		
		SOCIALNI SKLAD TABOR:	
		Austral - A	
		N. N., V. Ballester	500
		TISKOVNI SKLAD TABOR:	
		Austral - A	
		Kožar Janez	200
		N. N., Hurlingham	100
		N. N., Hurlingham	100

Makovec Ivan	300	Bizjak Jože	6
Skubic Anton	250	Primčič Ivanka	8
Škerlj Stane	30	Bambič Ivan Milwaukee	8
Škraba Ivan	35	Butinar Antonija	8
Kastelic Anton	500	Cimrmančič Jože	8
Bavec Janez	50	Galič Lojze	8
Bavec Julka	40	Janežič Slavko	8
Mehle Francka	400	Kotar Rudi	3
Starič Janez	100	Kunovar Ivan	10
Gričar Franc	1.000	Limoni Janko	8
	(v dol.)	Širok Emerik	8
Mencin Metoda	6	Jakoš Ivan	20
Dovjak Jože	8	Kolman Ludvik	20
Zajec Karol	8	Mejač Miha	20
		Mejač Franjo	20

V S E B I N A

Nuestras dudas	193
Spominu general Leona Rupnika (Lojze Rezelj)	194
Na žalah ob spominu na Vetrinjske žrtve	196
„Mi smo izdajalci slovenskega naroda“	198
Taktična, usodna napaka (Ivan Korošec)	203
Krivi in nekrivi (dr. Peter Urbanc)	207
Govor soborca Staneta Pleška na Orlovem vrhu	209
Minister in pokoli (Nikolaj Tolstoj)	211
Naši možje	226
Takoj torej...?	226
† Dimitrij O. Jeruc	227
Spominska proslava v Genevi (Florijan Slak)	228
20. obletnica Rožmanovega doma	229
Po njih sadovih jih boste spoznali	230
Ciril Žebot: Nemisljiva Slovenija (P. B.)	231
Naši mrtvi	240
Darovali so	240

Hurlingham Sucursal Correo Argentina (Bs. As.)	TARIFA REDUCIDA Concesión N° 1596
	FRANQUEO PAGADO Concesión N° 2619